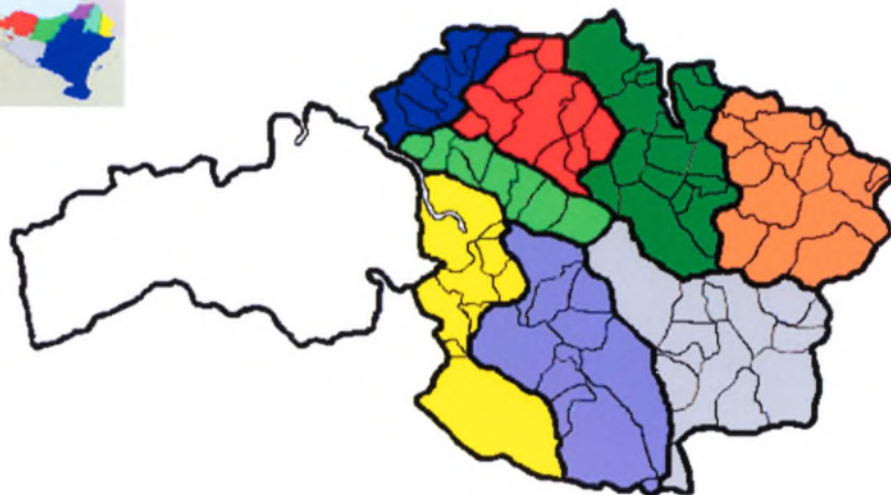

BIZKAIA ZEHAR KONTETAN ARIKETA LIBURUA

1'282

BIZKAIAN ZEHAR KONTETAN

ARIKETA LIBURUA

Iñaki Gaminde
Juan Luis Goikoetxea
Esther Elgoibar

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

HEZKUNTZA, UNIBERTSITATE
ETA IKERKETA SAILA

DEPARTAMENTO DE EDUCACIÓN,
UNIVERSIDADES E INVESTIGACIÓN

Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia

Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco

Vitoria-Gasteiz, 2005

GAMINDE, Iñaki

Bizkaian zehar kontetan. Ariketa liburua / Iñaki Gaminde, Juan Luis Goikoetxea, Esther Elgoibar. – 1. argit. – Vitoria-Gasteiz : Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzua = Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco, 2005

or. ; cm. – (Glotodidaktika-lanak ; 69)

ISBN 84-457-2352-9

1. Herri-ipuinak-Bizkaia. 2. Euskara-Ariketa praktikoak. I. Goikoetxea, Juan Luis. II. Elgoibar, Esther. III. Euskadi. Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Saila. IV. Izenburua. V. Bilduma

398.2(460.152)

809.169(076.5)

Argitaraldia:	1.a 2005eko ekaina
Ale-kopurura:	1.000 ale
©	Euskal Autonomia Erkidegoko Administrazioa Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Saila
Argitaratzailea:	Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco Donostia-San Sebastián, 1 - 01010 Vitoria-Gasteiz
Internet:	www.euskadi.net
Egileak:	Iñaki Gaminde Juan Luis Goikoetxea Esther Elgoibar
Fotokonposaketa:	E.P.S., S.L.
Inprimaketa:	Gráficas Santamaría, S.A.
I.S.B.N.:	84-457-2352-9
Lege-gordailua:	VI-310/05

AURKIBIDEA

SARRERA	5
1. JARDUERA ET ARIKETAK	7
1.1. Itaun-Erantzunak	7
1.1.1. Uribe Kosta.....	7
1.1.2. Mungialdea	10
1.1.3. Busturialdea	13
1.1.4. Lea-Artibai.....	17
1.1.5. Durangaldea	20
1.1.6. Arratia.....	22
1.1.7. Hego Uribe	23
1.1.8. Txorierri.....	25
1.2. Entzun eta kontatu	27
1.3. Entzun eta idatzi	30
1.4. Ikusi eta kontatu.....	34
1.5. Irakurri eta kontatu	37
1.6. Amaiera eman.....	40
1.7. Euskara batuan idatzi.....	46
1.8. Bete hutsuneak.....	50
1.9. Sinonimoa eman	54
1.10. Berba aukeratu	59
2. HIZTEGIA	65

SARRERA

BIZKAIAN ZEHAR KONTETAN honetako ipuinok eskola bidez gizarteratzera gatoz aurten ere. Orain kurtso bi argitaratu *genuen BIZKAIKO EUSKERAREN ESALDI ETA TESTU EREDUAK* ikasmateriala; iazko ikasturtean *BIZKAIAN ZEHAR KANTETAN* deritzana, eta aurtengoan *BIZKAIAN ZEHAR KONTETAN* curriculum-material hau.

Horrela, lehen argitalpeneko esaldi eta testuekin, bigarreneko kantekin eta hirugarren honetako ipuinekin ziklo bat ixten dugu.

Oroimena lantzea behar beharrezko da, gure egunotan ordenagailua erabili arren buru orde. Zein memoria argia CD honetako euskaldun zaharrena!

Behar bada, sasoia da buruz ikasteari izen galdua itzultzeko, ezen memorizatzea ikasketa esanguratsua-
ren barruan egiten bada, guztiz baliozkoa baita irakaskuntzan.

Euskaldunetarik batzuk hemengo ipuinak amaren altzoan, sehaskaren kulunkan edo ohe apatzean entzuteko zoria izan dugu. Beste euskaldun batzuei, ostera, andereñoaren ahots zoliak irakatsi dizkiete edo telebistako marrazki bizidunek.

Guk CD honetara – batzuentzat zein besteentzat - irakasle berriak dakartzagu –irakasleen irakasleak-
gure etxeetako amama-aitaita zaharrak, zuhurrak, menderik mendeko euskal tradizioko jakitunak.

CDan sartu ditugun jarduera guztiak aurkezten ditugu ikaslearentzako ariketa liburu honetan:

- 1.- Itaunei erantzun.
- 2.- Entzun eta kontatu.
- 3.- Entzun eta idatzi.
- 4.- Ikusi eta kontatu.
- 5.- Irakurri eta kontatu.
- 6.- Amaiera eman.
- 7.- Euskara batuan idatzi.
- 8.- Bete hutsuneak.
- 9.- Sinonimoak eman.
- 10.- Berbak aukeratu.

Har ezazue arteragokoengandik jasoriko ipuindegia curriculumeratu hau, erabil, goza eta konta, zuen ahotsen oihartzuna mendirik mendi menderik mende zabal dadin Euskal Herrietan.

1. JARDUERAK ETA ARIKETAK

Hemen agertzen direnak, CDan sartu ditugun jarduera eta ariketa berberak dira. Paperaren egitura linealarekin bat egiteko CDan erabili ditugun hamar multzo berberak erabiliko ditugu bertan ere: Itaunerantzunak, Entzun eta kontatu, Entzun eta idatzi, Ikusi eta kontatu, Irakurri eta kontatu, Amaiera eman, Euskara batuan idatzi, Bete hutsuneak, Sinonimoa eman eta Berba aukeratu. Jarraian, multzo horien arabera aukeraturiko jarduerak emango ditugu.

1.1. ITAUN-ERANTZUNAK

Azpi-atal honetako jarduerak eta ariketak geografiaren arabera banatuta emango ditugu. CDan erabili dugun banaketa berari jarraituko diogu, hots, eremu osoa zortzi eskualdetan banatuta aurkezten da: Uribe Kosta, Mungialdea, Busturialdea, Lea-Artibai, Durangaldea, Arratia, Hego-Uribe eta Txorierri.

1.1.1. Uribe kosta

BERANGO

Sorginak urten

1.- Zelangoa bazara urtengo deusue Txarmineko sorginak?

Sorginak jantzan

2.- Sorginak Torreko landan egiten ei eben dantzan, baina ikusi egin ditu inoz?

JATABE

Beste mundukoak erabili

3.- Urdotik abiau arren, ezin ailegau izan zan etxera. Zein arrazoiengaitik?

Sasi guztien azpitik (I)

4.- Zer esan eban oker morroiak?

Sasi guztien azpitik (II)

5.- Sorginak alkartzen diran lantzarrera ondo joateko, bada esaldi bat zuzen dagoana eta bestea okerra dana. Idatzi hemen zuzena

Peru eta Jentila

6.- Peruk, bai ugazabari eta bai jentilari be, kontrara egiten eutsezan beharrak. Zer egiten eban mahastian?

7.- Peru jentilaren iztar bitartetik pasatzeko mozorrotu egin zan. Zer jantzi eban?

Sorginak erabili

8.- Sorginak erabili ebela esaten eban osabeak, baina nondik nora erabili? Nora joan zan etxetik? Nora etorri nahi eban? Non amaitu eban?.

Katu baltza

9.- Danak – katu baltzak - garbituten genduzan dino kontalariak. Zer da testu honetan “katuak garbitu”?

Lapurrak urten

10.- Dirua kendu eutsien eta familia galdu eban. Zer da familia galtzea?

Lukito eta Otsoto

11.- Opila koiuteko asmoz, zer egiten dau Otsotok?

12.- Zerezkoa da uretako opila?

Herri oilarra

13.- Egunez igeltzeroak altzetan ebana, hurrengo egunean behera botata egoten zan, ez eben topetan ezer. Nork kendu edo botaten eban, ba?

14.- Urteko zein hiletan jaiokoa da herri oilarra?

Garrikoa narras

15.- Garrikoagaz basorik baso doala, hots bat asmetan eban atzean, sarra-sarra, sarra-sarra. Erantzun egizu: garrikoak noz atara leike zarata handiagoa udabarrian ala udagoienean? Zergaitik?

Peru eta Mari

16.- Badakizu ez dela akatsa birritan agertzea “ailegetan dagozala, ailegetan dagozala”. Orduan, zure ustez, zein da horretarako arrazoia?

Antzonekoa

17.- Zeren bitartez erakusten dau Antzonekoak giputzak baino indartsuagoa dala?

Eguen gurenako antzarrak

18.- Zelako arrautza egiten dau antzarrak, txikerra?

19.- Antzarrak zertara joaten ziran laiatuko lurrera?

20.- Uste dozu antzarrak eroan leikela akulua gorputzean sartuta hegaz?

Lukiaren egiak

21.- Alderdi baten badagoz lukiak eta bestean ez. Zeinetan ez dagoz?

22.- Zein da lukiak boteroari dinotson hirugarren egia?

Iretargiaren espilak

23.- Lapurretan joan dan gizonak, zergaitik dinotso iretargi kabroi hori?

24.- Iretargira begiratu eta han dagoan espilan, zer ikusten da?

SOPELA

Begizkoa kentzen

25.- Abe Maria bat errezatzeaz ganera, zer gehiago behar da begizkoa kentzeko?

Begizkoa egiten

26.- Zergaitik ipintzen ditu batabestearen aurka begizkoa eta abadea?

1.1.2. Mungialdea

MUNGIA

Arimak

27.- Teodorok dino bedarrak urte bitan aprobetxatzea adostu dabela. Andreak, ostera, zer esaten deutso?

28.- Astoak indaba pilotik jaten eban, baina zein indaba mota zan?

29.- Andre hori agertu egin jakon Teodorori. Noz?

Laminearen orrazia

30.- Zertan egozan laminak Inpernu errekan?

Lukia eta otsoa

31.- Maria, horrek daroa garia, esaten eban Otsotek. Zer edo nor da "horrek"?

MEÑAKA

Arimak

32.- Hil ostean, zein lekutan agertu jakon aita?

Sorginak jantzan

33.- Non egiten eben sorginak dantzan, hemen, hor ala han?

Laminak segidu

34.- Osabeari andra lamineak segidu eutsan atzean. Zelako itxurako agertzen zan?

Jentilak

35.- Garabia batek eta jentil horrek, zertan daukie antza?

BAKIO

Gizona goruetan

36.- Nork esan eban “katua izanda berbetan”?

Miru eta Txistu lapurrak

37.- Atzenean, Miruk diru gehiago ala gitxiago dauka?

Peru eta Mari (I)

38.- Zelan eskapau leike esneak?

Peru eta Mari (II)

39.- Zein da “atea ekarri”ren sinonimoa?

Peru eta Mari (III)

40.- Peruren eta Mariren ipuineko arbolea nekez izan daiteke pinua. Zein arbola mota izan daiteke?

Arimak

41.- Txakurrak ahausi egiten dau, baina zelan ikusten dau arimea?

FIKA

Sorginak erabilikoa

42.- Erreka ezkina baten jesarrita parau zanean, zer agiri zan?

FRUIZ

Tximiniako harri bolak

43.- Larraurain zarata handiak entzuten ziran. Zeren modukoak?

Sorginak atzez

44.- Sorginak atzez urten behar dau. Nondik?

Laminearen orrazia

45.- Deskribatu egizu laminea

Ermitan jantzan

46.- Sorginak egiten dabe dantzarik?

Iritxoak

47.- Zelako mutilakaitik esaten da iritxoak daukiezala?

Iretargiaren espilak

48.- Zer zan azpigarria?

Sorgina zan katua

49.- Sorginaren eta katuaren anekdotea nork esana zan?

ARRIETA

Laminen orrazia

50.- Laminak non egoten dira, zer egoten dan lekuan?

Afrikan hilekoaren arimea

51.- Niri nebea hil jatan dinoana, zer da neskatoa ala mutila?

52.- Zergaitik ipini eban amak argitxua?

Atautea altzau ezinik

53.- Kontatzen dauana egia dala ziurtatzeko, zeintzuk esaldiak errepikatzen ditu behin eta berrero?

54.- Txarto egin eben berba andreagaitik, zer esan eben, ba?

Jentilak

55.- Jentilak zer egin ezker eskapatzen eben?

Sorginen orraztokia

56.- “Lantzean andra bat egoten ei zan sorgin antzekoa” esaldiak, zer esan gura dau, andra asko egoten zirala?

1.1.3. Busturialdea

ERRIGOITIA

Txindorra

57.- Txindorra zerk lotzen dau Jesusekin?

Frailearen aupadea

58.- Zenbat zaranetan sartu daiteke Anboto mendia?

Mamuak urten

59.- Istorio honetan urteten daben mamuak nortzuk dira?

BERMEO

Jentilak

60.- Determinatu bako pertsona adierazteko hiru era dira, bat *sandia*, bestea *berendia* eta hirugarrena?

MUXIKA

Arimak

61.- Zer esaten eutsan alargunari izara zuridunak?

AXANGIZ

Sorginen galerea

62.- Zein izan zan sorginak desagertzearen kausa?

Sorginak uxatzekoa

63.- Zertarako egiten ditu amamak halako suak?

Bide-lapurrak (I)

64.- Segiduten eutsan gizonagandik alde egiteko, non ezkutau zan?

Bide-lapurrak (II)

65.- Bide-lapur asko ala gitxi egoten zan?

Jokalaria

66.- Joko kontuetan galtzailea izaten zan Muxikako gizona?

Hamaseiko gorria

67.- Amama erroa garbitzen ebilela errekan, nor etorri jakon?

68.- Zer egin eutsien lapurrari?

Piratak

69.- Zure ustez hemen esaten dan Mundakakoa edo ez dakit nongo hatxa, zein uharte izango da?

ARTEAGA

Txarria zan sorgina

70.- Zein zan sorginak desagertzeko formula?

Sorginen bidaiak

71.- Non egiten eben batzarra sorginak?

Urrez beteko idi narrua

72.- Zein lekutan topau geinke urrez beteko behi narrua?

Peru eta Maria

73.- Zertan dira antzeko ipuin hau eta Forrest Gump izeneko filmea?

ELANTXOBE

Sorginak ezagutu

74.- Zer mehatxu egiten deutso sorginak?

Ogoñoko lamina

75.- Andreak txorizoa eukan zotzean ipinita, eta sorginak zer eukan?

76.- Sorginak zein formula errepikatzeagaitik ernegazon eutsan andreari?

Abadearen ama sorgina

77.- Ama sorgina zan ala ez jakiteko, zein froga ipini eban abadeak?

Zazpi ahunzkuma

78.- Zazpi ahunzkumak aldi berean jaiok ziran?

79.- Otsoak nondik hartu ebazan arrautzak ahotsa finduteko?

Hamalau lapur

80.- Lapurrik txikitxuenak egiten eban korrika ondoen?

Peru eta Mari (I)

81.- Ipuin honetako Listo txakurra, zertarako darabil Peruk?

82.- Zenbat esangura ditu “atea ekarri” esaldiak?

Peru eta Mari (II)

83.- Peru eta Mari pertsonaia herritarrak jakintsuak dira?

Sorgin herria

84.- Egia edo ez, zer esaten jakon Elantxoberi?

NABARNIZ

Gauekoen erretiratzea

85.- Eguneko zein unetan jotzen dira albakoak?

Lapurreta ahalegina

86.- Zergaitik ezin zan altzau aulkitik?

87.- Azkenean, zer egin eben etxeoak?

Sorgina ala katua?

88.- Jarri egizuz idatziz katuaren kolorea eta jarrera

Azeria, ardia eta azea

89.- Zertzuk pasau behar zituan erreka batetik bestera, batabestea, alkar jan barik?

1.1.4. Lea-artibai

LEKEITIO

Amabirjinea

90.- Zer koloretako atea topau eben ahizta zaharren biak eta zelakoa txikirrenak?

91.- Eguneko zein unetan kontetan eutsen aitak ipuina?

Katalin sorgina

92.- Zein zen seineruen zeregina?

Neska mutilxu bi

93.- Noz ikusi eben urrunean argi bat dagoala?

94.- Nork kendu eban txokolate zatia eta jan?

95.- Nondik jausi jakozan sorginari kaiolako giltzak?

Motxuneneko kabrea

96.- Motxunenekoa zer da, izena ala ezizena?

97.- Kurtzelurako orioa zegaz egiten zan?

98.- Noz esaten da, ea bertan pasetan dan Motxuneneko kabrearena?

Peru eta Maria (I)

99.- Zerezko etxea eukan Peruk eta zerezkoa Mariak?

100.- Peru txisazi zanean, non egoan?

101.- Zer jan eben pastela dalakoan?

Peru eta Maria (II)

102.- Mari plazakoa egiten joaten danean, zertan dihardu Peruk?

103.- Peruk Pintoren buztana zertzat ipintzen dau?

Peru eta Maria (III)

104.- Zerk galtzen dau Peruren etxea eta zerk Mariarena?

Peru eta Maria (IV)

105.- Zelan isiltzen dau umea Peruk?

106.- Ahaztu ez dakion, zer errepikatuz doa Peru herrirantz?

107.- Peru eta Maria arbola ganean dirala, Peruk hiru gauza egiten ditu. Zertzuk?

108.- Hiru pertsona baino ez egonik, Mariak norentzat egiten dau laugarren partea?

Genobeba de Brabante

109.- Nora joan zan Genobeba de Brabanteren gizona?

110.- Sigfrido gerratik itzultzen danean, zelako mutilxua topetan dau?

111.- Zergaitik dino, nahi badozu nik urtetea kapea bota behar deustazu?

Liako sorgina

112.- Gizona hurrengo egunean, zein arrazoigaitik ez zan ezertarako gauza?

AMOROTO

Laminen bizilekua

113.- Sorginak erreka ondoetan eta non gehiago egoten ziran?

Arimak

114.- Patxi bildur itzelagaz, zergaitik?

AULESTIA

Laminak eroan

115.- Ezer egin leikie laminak?

Anbotoko Mari

116.- Zer dariola joaten zan Anbotoko Señorea?

Peru eta Maria

117.- Nortzuk joaten ziran gaubelara?

118.- Zer da begiz jo eta zer begiagaz jo?

Alper handia

119.- Non eroien alper handia enterretan?

MARKINA

Sorginak jantzan

120.- Oinez, mendirik mendi Bilbora joanta, non egin eben gaua?

Anbotoko Mari

121.- Mari Anbotora etorrikeran, zerk egin eban trumoi-hotsa lakoxe hotsa?

Katua berbetan

122.- Goruetan ziharduan andreak zer eukan gorituta?

ETXEARRIA

Begibakarra

123.- Pertsonaren hankea lapikoan sartuta egosten ikusirik, zer pentsau eban?

ONDARROA

Katua berbetan

124.- Katuak zer dino leihotik sartzean?

125.- Eta zer erantzun eban gizonak?

Laminak

126.- “Hor atzetik datorrenari lakio”, dino Lamina muna-goikok, baina ezinezkoa da, emazteak zeozer ipini deusalako, zer?

1.1.5. Durangaldea

ZORNOTZA

Mari Urrika

127.- Zein menditakoa da Mari Urrika?

ABADIÑO

Sorginen galerea

128.- Zer gertatu jaken sorginei Eibarren eskopeta fabrikea zabaldu zanean?

Kurtzeak salbau

129.- Zer bila joan zan Urkiolara idiekin?

Sorginak galduko neskea

130.- Non egin behar izaten eben aitearen?

Laminearen madarikazinoa

131.- Zer gertatuko jakola dinotso lamineak Mañasiri, emon ezik buruko orrazi?

ATXONDO

Lamineak hil

132.- Nork egin eutsan nori zer?

Juanito txilibiterua

133.- Aita defuntuaren Arrazolako andragaia bizi da?

Maria Urrika

134.- Kontalariak sinesten dau sorginak ikusi leitekezanik?

ELORRIO

Sorginak laratzetik behera

135.- Elorriotar honen ustez, sorginak jatsi leitekez laratzetik?

Sorginak erabili

136.- Sorginak urten deutsie ala urten deusiela dino?

Jentilak

137.- Jentilak zelakoak ziran, handiak eta sendoak ala txikiak eta ahulak

ZALDIBAR

Ehiztariaren oilagorra

138.- Zein izan zan oilagorrari burua soltatzeko kausa?

Mari Urrika

139.- Okerra izan ezkerro, zer gertatuko jakela esaten eutsen amak?

1.1.6. Arratia

GALDAKAO

Katua berbetan

140.- “Ez dakit zer eta berbetan”. “Zer” hori zer edo nor izango da?

DIMA

Zantzolaria

141.- Andrak bakarrik egiten ebezan galtzerdiak?

Laminen itxurea

142.- Gustatzen jaken esnea laminei?

Laminen orrazia

143.- Nork ostu eutsen laminei orrazia?

Laminen erpak

144.- Laminak eta ahateak zertan dira antzekoak?

Arre diablo

145.- Zelan etorri zan Afrikatik etxera?

146.- Noz galdu eban atzamarra?

ZEBERIO

Hagin gorriak

147.- Otako zer koiu behar da igurdi-igurdi egiteko?

ZEANURI

Anbotoko Señorea

148.- Nondik nora ibilten zan Anbotoko Señorea?

Lanbreabeko etxeanderea

149.- Nork kontatu deutso sorginak urteten dabela?

UBIDE

Sorginak bildurtu

150.- Sorginen kontuak zer sortzen eutsen?

Anbotoko Señorea

151.- Noz esaten zan han doa Anbotoko Señorea?

1.1.7. Hego uribe

ZOLLO

Deabruak eroanekoa

152.- Atzenean non topau eben umea?

Iretargia eta lukia

153.- Iretargia eta lukia deritxan ipuina, noz kontaktzen eutsien?

Suge esnezalea

154.- Zelan koiu eben sugea?

Anbotoko Señorea (I)

155.- Zelan heldu jakoz Anbotoko Señorearen kontuak?

Anbotoko Señorea (II)

156.- Zein fenomeno naturali deitzen jako Anbotoko Señorea?

Tuneleko katua

157.- Zer eginik amaitu zan dana?

Lamina esnezaleak

158.- Esneak irekiten dauanean, zer esaten eban lamineak?

BILBO

Begizkoa kentzen

159.- Begizkoa egitea oraintsuko kontua da?

Sorginen argia

160.- Norena zan arbolako zer gorria?

ETXEBARRI

Arimen orio usaina

161.- Zelan igarten eben arimak egon dirala?

Kate zaratak

162.- Zeren hotsak entzuten ziran etxe sorginduan?

OROZKO

Laminen orrazia

163.- Noz joan ziran sorgin guztiak kobara?

Anbotoko Mari

164.- Zazpika kontatzen zituan egotaldiak, baina nongoak?

Abade ehiztaria (I)

165.- Txakurak zelan etorri jakozan abadeari mezan egoala?

Abade ehiztaria (II)

166.- Zeren itxuran igaro zan abade ehiztaria?

1.1.8. Txorierri

LEIOA

Laminak orrazten

167.- Lamina bakotxak bere burua orrazten dau?

Arimak

168.- Laguntzen eutsienak ez eben ikusten arimea. Zergaitik ikusten eban Juantxuk bakarrik?

169.- Begoñan prometiduko mezea atara ezik, zer egin beharko dau arimeak?

Sorginen tamainua

170.- Kainabera batek daukan korapilotik korapilorako zatia baino txikiagoa da orraztokia, zeinetara sorginak sartzen ziran?

Eleizearen lekua

171.- Iturri ondoan egin gura eben eleizea, baina zer gertatzen zan hango beharrakaz, obrakaz?

Anbotoko Mari

172.- Mari Anbotokoarengana zelan sartu behar izaten zan eta zelan urten?

LOIU

Arimak

173.- Neskatoak zer esan eutsan hirugarrenean amamari, urtetan eutsanari?

ZAMUDIO

Sorginak erabili

174.- Basaz hondatuta egoan mutilak zer erantzun eban?

Gaueko zaratea

175.- Besteak gizongaiak topau ebezela dino, eurok zergaitik ez?

LARRABETZU

Sorginaren musturra

176.- Sasi guztien ganetik eta hodei guztien azpitik esan eta nora joaten zan sorgin zaharra?

177.- Neskatoak gauza bi egin zituan oker, bata hegaz egiteko formulea oker esan, eta bestea?

Defuntua agertu

178.- Pertsona bakarrak jakin eban Fermin agertu jakona?

Sorgina hil ezinik

179.- Agonia luzea daukanaren alde dirua batzen zan, nortzun artean?

180.- Artean, zer egingo dauala esan eutsan agonia luzea eduki daian?

Patakon

181.- Patakon zergaitik zan bildurgarria?

Gaua gauezkoentzako

182.- Guardasolpera sartu zan gizonak, zer esan eutsan aita erdi tratanteari?

Peru eta Maria (I)

183.- Peru eta Maria behin banan joan ziran ezkontza bidaiara?

184.- Bikote ezkonbarria noz konturatzen da Peru begira dagoala?

Peru eta Maria (II)

185.- Dino Marik: “Umea hil egingo litzateke”, baina zelan?

Orio usaina

186.- Oheko burukoa, almohadea soltau ezker, zer topatzen zan inoz?

1.2. ENTZUN ETA KONTATU

Gaueko zaratea (Zamudio)	Anbotoko Mari (Markina)
Kate zaratak (Etxebarri)	Eleizearen lekua (Leioa)
Anbotoko Señorea (Ubide)	Laminen bizilekua (Amoroto)
Sorginen galerea (Abadiño)	Begizkoa kentzen (Sopela)
Sorginen argia (Bilbo)	Iritxoak (Fruiz)

Entzuna kontatzerakoan, zeuk bete beren-beregi jarri zaizkizun hutsarteak.

01

Hamen laminak dagoz, _____ ba Maritxu Sanjoango eta biok etorri ginan, _____ Jose Migel Kaltzaerrotakoagaz eta horreekaz etorten ginan, baina hareek _____ Eizanen, _____ karabia esaten geuntsan, dana sasiz beterik, _____ zaratea barruntau genduan karabian,

Atzerantza ez pausurik emon, e? _____ baina guk Julian gogo txarragaz eta Inazio gurea, nebak, _____ eta Maritxuren lagunaren eske hasi ginan, Kaltzokortaraino _____ hurrengo egunean enterau ginan nor dan, bai zarata egiten ebana.

02

Goiz baten, eguna zabaldu orduko baina goiza, ezta? Eta sua, _____ hori izar buztanduna edo esaten jakona eta, _____ trumoihotsa lakoxe _____ Anbotoko Señorea, zerera, Anbotora etorri barik luzaro _____ atea, zera bisagrak ugertuta, zertuta, _____

03

Hor egon zan Begoñan etxe bat, sorginduta.

- _____

_____, urteak eta urteak eta urteak, gauean aguantau ezinik kate zaratak han.

- _____

- Ba arimaren bat sufriduten daukiela, _____

04

Ez hori ez da Erandioko ermitea, hori Leioako eleizea da, hau eleizea egin gura eben, han behean dagoan, _____, iturri ondoan egin gura eben, esakera zaharrak, e? _____ hau zan Erandioko, _____, Erandio zan, eta hareek _____, egunez egiten zituen beharrak gauez agertuten zirala edo hurrengo egunean agertuten zirala orain eleizea dagoan lekuan, _____

05

- Ohiturea egoan.

- Izarren bat ikusten genduanean gauean _____.

- _____

_____, Anbototik Gorbealara.

06

Laminak zelan egoten ziran, erreka ondoetan - Eta, eta orrazten egoten zirala _____

_____.

- _____?

- _____ eta Arbinako zubian eta ez dakit zelako koban eta esaten euskuzan aitak.

07

Eta hamen abade _____ Eibarren eskopeta fabrikea zabaldu zanean.

08

Beno hori begizkoanaz da, beruna eta estainoa, eta horreek urtuten dira zarten baten _____

_____? Eta gero, _____

_____ gaixoa dagoan lekuan, botaten dira, hiru kurtze egin, _____?

_____, eta abe maria bat errezau, _____

_____, urteten dau bihotzak argi, _____,

hori dana zabaldu egiten da, _____,

eta kentzen ez bada _____, estrenabako anilaren urtxua, eta ha beruna

eduki dauan urtxuagaz aniltxua sartu eta ha edaten.

09

_____ Albantxegane atzenengo etxea dagoana hor, eta hor urten

ebela sorginak, _____ zer gorri bat

_____, han, Larraben, arbolan _____

_____.

Iritxoak gure amak be sarri esaten eban _____

_____?

_____ mutilak edo
lotu ezinekoak _____ iditxoak daukaz horrek,

1.3. ENTZUN ETA IDATZI

Peru eta Jentila (Jatabe)	Katua berbetan (Galdakao)
Peru eta Maria (Arteaga)	Laminen orrazia (Dima)
Arimak (Amoroto)	Laminen bizilekua (Etxebarri)
Laminearen madarikazinoa (Abadiño)	Bide-lapurrak (I) (Axangiz)
Txindorra (Errigoiti)	Sorginak urten (Berango)

Entzun egizu ipuina eta ostean idatzi, jardueretan agertzen diran hutsuneak betez.

01

Ba, Jentila, Peru ibili _____ zan, kriadu egon _____ zan Peru, eta lekuren baten, eta beti kontrara egiten _____ eutsan zerak, beharrak ugazabari, eta ezin _____ eban, beragazkorik egin, ugazabak, eta batean, joan, batera, eta ardi guztiak ekarri, eta holako beharrak egiten _____ eutsan, ardiak jagoten joan eta etxera ekarri egiten _____ eutsazan beharbada, joan, mahastira, eta mahastian jagoteko esan, eta mahatsak guztiak atara, eta batzen _____ eutsazan, eta:

- Enei! Peru zer egin deustazu ba? - Eta:

- Zeuk ez deustazu agindu ba? - Ugazabari eta:

- Honegaz ezin dot, nik gauza onik egin ba - Gero, jentila egon _____ zan abade zaharren bat, lehenago jentila deituten _____ eutsien, eta harek menperatuta _____ ebazan danak, eta:

- Karta bat eroan behar deustazu ba, jentilari - Jentila egon _____ zan hatara eta:

- Baina ni hara joaten banaz...

- Ez, ez kartearen erosten.

- Tira ba! - Joan _____ zan Peru hori ba, bildurrez baina, joan _____ zan ba, eta atea jo eutsanean:

- Nor da? - Eta:
- Peru - Eta:
- Zer dakarzu ba? - Eta:
- Zeure ugazabak emon deuste hau karta hau - Eta, karta hori irakurri ebanean, ba han egon _____ ziran han kopletan ba, bata bestea, eta esan _____ eutsan:
- Hemen lotu behar dozu.
- Baina ugazabak.
- Ez, ez, ugazaba trankil edukiko dozu, egon behar dozu hemen, biok egingo gara. - Eta jentil horrek, menperatu gura _____ eban zeozelan ba, Peru hori, baina ezin sartu _____ eban, eta batera joan eta kontrako beharra egiten _____ eutsan han bere, eta bestera joan eta, kontrako beharra egiten _____ eutsan, mahastira joan eta han mahastian bere bardin egiten _____ eutsan, eta gero, ardiak bere, ba danak etxera ekarten _____ eutsazan, jagoteko esan eta etxera ekarri, _____, ugazabari egiten eutsan moduan, oraintxe akordau _____ jakon, baina hara joan zanean, eraztuna sartu _____ eutsan, eraztun bat sartu _____ eutsan, jentilak Peruri, hara, gau haretan, eta oraintxe ba, akordau _____ jakon jentil horri:
- Zer edo zer egin behar deusat honeri ba. - Eta ardiak, banan-banan, pasetako beraren _____, esan _____ eutsan, eta zer egin eban? Ardi narru bat egon _____ zan, non edo non, gortan edo, non edo non eduki eban eta ipini, ardi narru ganetik, eta izter bitartetik pasau _____ jakon, Peru eta, eta narruari tiratuta, jentila joan, aurrera _____ zan, edo jentila, Peru, Peru aurrera, eta atzean segidu _____ eutsan jentil zahar horrek, Peruk erre kara saltau egin eban, eta:
- Hemen noa, hemen noa, hemen noa - Esaten _____ eban zerak, eraztunak, eta uretara saltau ebanean, jentilak bere hara saltau, eta han ito _____ zan, eta Peruk urten _____ eban.

02

_____ goruetan, ez dakizu goruetan halako zertuten eta, eta, _____ andreak gizonari:

- Beti etorten jat baten bat - Eta:
- Itxiozu, neu parauko naz gaur – Eta _____, goititik gizon hori goruetan, eta zer edo zer berba _____ eta.
- Gizonak eta goruetan? - Eta ez dakit zer eta:
- Berbetan? - Jo eta katuari hankea apurtu eta hurrengo egunean auzoko atsoa, eskua _____.

03

Peru eta Maria _____, ume bat eduki ebela, eta umeak, _____ bekokian edo ez dakit ba, _____, bekokian ala ez dakit ba hemen goian zan trukil bat, urten eutsan, eta hareri _____, zer egingo eutsien _____, burduntziagaz, zuloa egin behar jakola, _____, burduntziagaz _____ zulutu, eta umea il egin jaken, gero umea hartu eta enterretan joan ziran, _____ kanposantua, urrun eduki eben eta, _____? Ate burdinazko bat topau eben han _____, eta arbola ganera igon eta ate burdinazkoa eta hantxe Maria eta Peru, eta umea _____ enterretako hurrengo egunean segiduteko euren, enterramendurako, han dagozala, behean, lapurrak, etorri ziran eta, diruak kontetan _____ goian, eta ba Maria:

- Txizalari naz - Esan eutsan, bere gizonak _____:

- Egin hor behera - Hor egin eban txiza hori eta zeruko ezitia dala ez zeruko _____, kaka be egin eutsien, zeruko ezitia _____, eta jaten lapurrok, ate burdinazkoa eduki ezinik egon ziran legez azkenean:

- Nik ezin dot gehiago ate hori eduki - Eta.

_____! - Behean egoazan lapurrok, eta han lapurra, eskapau eben arrapalada guztian, _____ zer izan dan bat, zer izan dan dana ez eben jakin, zer pasau jaken, eta bat etorri zan susmeaten han ia zer pasau bada, esan eutsan _____, han egon ziran kontetan zeinek, Peruk esan eutsan baze lapur horri:

_____! - Esan eutsan eta, ataraten egon zan mihina eta, _____? Aiztotxuagaz, _____! Mihina ebagi, mihinaren puntea, joan zan, eta ezin, mihina falta izan eban legez _____, eta:

- Brimila eta brimila! - Esaten eutsen eta brimila eta, _____, diru guztiak eurentzako gelditu jakezan, Maria eta Peruri.

04

Orraziagaz orraztu, ulea _____, laminak - Erreka ezkinetan - Erreka ezkinetan ule luzea eta orraziagaz uleak _____, eta baten batek ostu egin eutsela orrazia, han itxi ezkinan, erraka ezkinan eta gero orrazia _____, hori entzunda daukat, ene!

05

Gure aita zan, holan proban eta _____, gaztetan, _____, ibiltan ei zan, Sendoak, anaiak pilo ziran-eta, eta hor kanposantu ondoan zehar joan, eta gero bertoko mutil bat, bertoko mutil bat joan _____, eta:

- Ene! Arimeak urten dau! Arimeak urten dau! - Kanposantua dago hor:

Arimeak urten deust! Arimeak urten deust, arimeak urten deust! - Eta, baina estu mutila, eta aita gurea, praka argiekin, aita gurea eta anaia eta, proban entsaiua egin eta etxera, Agarrera, hortik _____, eta kanposantua _____, ba arimeak handixik urten dauala eta bestea ha mutila Patxi, _____, bildur itzelagaz, arimeak urten dauala eta, eta geureak izan ziran.

06

_____, urten egiten dabela eta _____! _____ esan sorginagaitik, _____, e? Gu arima egunean be, beharbada mezara bajatu _____? Kaminotik, han dagoan pinuditik, _____! Hemen arimak egon dira _____! Orioaren ikatza, orio ikatza, _____, _____! Ni txikerra baina ahiztak - _____! Sorginak bai, zera, arimak.

07

_____ esaten eban, Leonardoren aitak esaten eban hori, eta gure amak be bai esaten eban, erropak jotzen edo ibili putzuan, eta ez dakit ba zer esan eben edo zer eta:

08

_____ nire osabeari pasau jakozan baten, _____ -, eta txahala saldu eban, eta txahala saldu eban eta Uarkatik, Uarkan begiratzan dau atzera eta gizon bat ikusi eban, segiduten eutsala, eta segiduten eutsala, eta gizon bat, eta zer egin eban?- _____, eta Arrandietako errotearen antzeko kurba baten, _____ - _____ zera egoten zan, honeek ura joateko honeek, _____, kantarilak, kaminoaren azpitik, ezta? Eta harek zer egin eban? _____, bertatik joaten zala, ondo hango barria, zer egin eban? Kantarilapean sartu, ze gure osabeak dirua eroan eban txahala salduta eta, eta morroia atzean, hantxe topetan, _____ kantarilapean gure osabea egon zan.

09

_____ esaten eben ba, zera, _____, lagundu ei eutsien horreek, ez dakit _____ ba txindorrak lagundu ei eutsien, _____, txepetxak egin ei eutsan, kaka edo buruan edo, ezta? Eta txindorrak garbitu eutsala, garbituten lagundu eutsala eta horregaitik, eta zerak dira, e _____, _____ dira ze inok ez deutse hareeri egiten ezer.

10

Sorginena, bai Txarminen hor goian urtetan ebela eta holako jeneroak bai.

- Non esan dozu?

- Txarminen, Txarminen esaten eutsen horko mendi bateri, eta hor esaten eustan _____ akordau naz horko zahar batek _____:

1.4. IKUSI ETA KONTATU

Sorginak galduko neskea (Abadiño)	Mari Urrika (Zornotza)
Jentilak (Elorrio)	Anbotoko Señorea (Zeanuri)
Sorginak jantzan (Berango)	Orio usaina (Larrabetzu)
Sorgina zan katua (Fruiz)	Jentilak (Meñaka)
Sorgin herria (Elantxobe)	Katua berbetan (Ondarroa)

Ikusia antzeztuz kontatzeko, baltzez agertzen diran esaldiak azaltzerakoan, plagiatu bideoko hiztunaren keinuak edo jarrerak.

Horretarako, ikusi bideoa behar dan beste bider.

01

Lehenago goruetan ibiltan ziran, goruetan eta gu egon ginan parajetik han, hurrengo, zu ibilita zagoz han, ez dakizu Leonardo eta?

- Bai, bai, Leonardo bai.

- Ba horixe, hara **joan zan itxurea, goruetan andraren bat, neskaren bat**, eta sorginen batek urten bidean, eta eukan kopetea, **haretxean eskegita itxi**, eta neskea desagertu egin zan, eta han **kurtzetxu bat egon zan**, orain arbolea botata egongo da, ez naz pasau urteetan be eta, baina lehen kurtze bat egon zan, eta han paretan ginan beti **aitearen egin behar izaten genduan**, usadioa, ezta?

Hantxe itxi bere kopetea eta neskea desagertu egin zan, geure **auzotik haraxe** doala goruetan gauez, gauez goruetan egingo zan.

02

Mari Urrika, Mari Urrika bai, Oizko zera, eta, ba zu! **Hori ikusita gagoz, e?**

- A bai?

- Bai horixe!

- Zelan ia?

- Nire amak be bai eta neuk be bai, pentsau eizu ni egon nintzan, esneagaz bajatuta Eubara, tranbiara, e? Esnea bajatzen genduan arrastegian ba **lepoan kantina** honeri sarri esan deusat lau domin egin zakuagaz min egin ez daian eta orain goizetan gehiago, goizetan astoagaz bajatzen genduan, ia esne gehiago, eta tranbiari itxaroten gagozala esnea zertzeko, eta erreka parean **baju-baju-baju-baju!** **Eta kolorietakoa, e?** Zerean, eta gure ama defuntea be soloan eta soloan ba altu, ze ni **Eubatik**

geltoki ganean bizi izan naz, eta harek be ikusi eban eta Euban, erreka parean baju-baju-bajuan eta barrero Zarratxutik, baina honantza ja jakina gero mendiak be zertu euskun baina, neuk be ikusia dago, badago, e?

03

Bai jentilak, beno! Gure aititak esaten eban:

- **Gizon batzuk, beno! Zera teilaturainokoak!** - Eta:

- Zenbat ikusi dozuz ba? - Eta:

- Bost edo sei bai, jentilak - Hori, **holako barreno handi bat egoan, metro bi pasaukoa eta zati bi falta zituan holako, honenbeste inguru 60 bat edo, eta:**

- Gure aitak jaurti eutsan, goiko bentanatik lamina bati **eta palankeak apurtu**, altzairua, **hau baino sendoagoa**, apurtu behean etarte aurrean.

04

Hemen be, Anbotoko señora be, Anbotoko hatxa dago han zerean, eta ha egunez egoten zan Anboton, eta gero **gauean pasetan ei zan horra**, Gorbeiaiko hatxetara, ezta? Anbotoko señora, eta ha be egoten ei zan zertuta, ba, zigorra egiteko eduki eban, zigor gogor bat, ezta? Eta horixe, zer hori emon eutsien, **hango hatxean egoten zan Anboton**, hori Anbotoko señora, baten geuk be ikusi genduan **hortxe, ni lagun bategaz hortxe iturrian jesarrita bai?** Eta lainoetatik sua, **hemendik alderditik harantza**, eta han nire lagunak esan eban:

- **Ene Anbotoko señora! Anbotoko señora oraintxe doa Gorbeiatik, ba Anbotorantza.**

05

- Bai, entzun dodaz horreek bere, sorginen gauzak baina, nik ez dodaz sekula, horreeri emon, mentu handirik.

- Baina zer entzuten zan?

- Ba urten egiten ebela eta **han Torreko landan han goian bere egoten zirala** sorginak, eta **han egiten ebela jantzan**, gauean, eta horreek, **baina ez dodaz sekula ikusi.**

06

Amama zahar bat egon zan hemen, larogeita hamasei urtegez hil zan eta harek esaten eban, kurutze bideetan esate baterako, **kaminoan kurtzea badago**, hareetan **orio usaina** barruntetan zala, **eta laminak egoten zirala**, laminak, eta burukoetan eta be, igual burukoa soltau, kontetan euskun guri, **burukoa soltau** eta han **oilasko formatxuak eginda** eta egoten zirala.

07

Eta hor Gamizen, tabernatik etxera joan zan gizon bat, eta oraindino Jeobako lekukoak etorten diranak **lehengoan esan dabe geurean**, eta **hori jakin dot** aitak esanda neuk be, eta, katua miau eta miau eta miau! Aurrean, eta emon eutsan aurki ostikadea, gizon horrek katuari, eta hurrengo egunean, **beste aldeko enbrea besoa apurtuta**.

08

- Urteten eben jentilak.
- Gurdian artoak hartuta errotara, **bat harantza eta bestea honantza**, eta topez egin eben eta biak parau ziran teman, zeinek ea, pasoa itxi behar dauan, **eta jentil hori handik** pasau edo zertu zala eta, teman dagozala:
- Zeri tema gizonak? Orain hemen ez dozue temarik behar - **Ra! Oratu gurdia, eta ra! Ipini ebala alboan, eta ra! Oratu idi buztarria eta ra! Alboan**, eta pasau.

09

Sorginena izaten zan, Elantxobe sorgin herria dala baina ez zan izaten holan.

- **Elantxobe zelan da? Mila pobre haren beste sorgin sare**.

10

Euren kontuak jakin egiten zirala kalean eta gero ba jakina! Eurak alkarregaz etxean ibili behar zituen gorabeherak eta danak eta kalean jakin. Eta hauxe:

- Inor ez da eta zerean eta - Eta, ba halako baten **konturatu ziran katu bat etorten zala**. - Gauean-gauean - Gauero, katua sartzen zala, eta egun baten **ba, konturatu ziranez**, katua sartzen zala, **andreak, bere gona, gonapean, mazua eukan**, mazua edo matrailua edo, egurra edo, zer edo zer - Gizona geratu zan, ezkaratzean gizona geratu zan - Nik, e, nik andreak atara ebala beraren gonape-tik uste dot, eta katuak entzuten zituan kontu guztiak, eta handik konturatu ziran katua zala, ze, zera, kontuak eroaten zituana eta.

Orduan egin zan gau baten gizona geratu, andrearen erropekin.

Bai gorutan.

Gizona geratu zan ezkaratzean andrearen erropekin.

Erropekin eta gorutan, bai!

Eta sartu zan katua bentanatik.

Eta esan eban katuak ze:

- Gizona eta gorutan! - Besteak erantzun eutsan:

- Katua eta berbetan? - **Eta dranba! Jo eban, eta urten eban harek, tipili-tapala-tapala baina ez ekien bizi edo hil edo zer**, eta hurrengo egunean, kanpaiak, eta enterrua:

- Zeinena? - Eta:

- **Bai ondo dakizu zuk zein hil dan eta zer. Eta, pentsetan eben kaleko jenteak, eurak jakin egin behar ebela ha katua zein zan edo, eurak hil ebana zana, haitik...**

1.5. IRAKURRI ETA KONTATU

Irakurri dozuna kontatzerakoan, ez ahaztu, zeure erara azaldu arren, tartekatu egin behar dituzula letra *baltz etzanez* seinalatuta dogozan berbak eta esaldiak. Sarritan agertuko zaizkizu *zera* berba galdetzailea edo *ba* lokailua edo *eta* juntagailua, ahaztu edo gerorako itxi dogun berbaren lekuan erabilten diranak, lapsus unea betetzeko. Ahozkoan ezinbesteko-edo bilakatzen jakuz.

ZERA	BIZIGABEAK	BIZIDUNAK
zera	zerean	-
zerak	zereko	-
zerari	zeretik	zeragandik
zeraren	zerera	zeragana
zerarentzako	zerrerantz/zerreruntz	-
zeragaz/zerarekin	zerreraino	zeraganaino

Bai hori kontukoa lehengoa, bardin bardina da hor Zabalen, Zabale Arrankudiagako etxe bat dago hor, eta hor be, ama, **arenbatera** joateko eta umeak segiduten eutsan atzetik eta:

- Deabruak eroango ahal zaitu! - Eta gero, faltau egin jakon umea eta topau ezinik, topau ezinik hainbeste jente eta **zerean** eta gero, ez dakit ba, ahal dan lekuren baten topau eben, gurbitzta artean hemen Basakoetxen, hemen, hemengo, **zereko**, gurbiztidian edo.

02

Lehenago badakizu Patakonek **hamen** zer egiten eban? Baina **hamengoa**, Euskalerrikoa izan zan, ez dakit, **zein lekutakoa**, nire amak esaten eban ba beharbada enteretan zan txahala saltzean zenduala edo behiak saltzen zenduazala eta holan, eta zer egiten eban? Bidean urteten eban, gauean, ze lehenago ba beharbada, bide, idi buztarriakaz eta, ba beharrean edo, leku ilunean eta, jakiten eban nork daukan eta nork ez daukan eta dana eta, ba, ai! esaten eutsan seguru batak beharbada topauta.

- Zer, ba ? - Eta:

- Zer pasetan da? - Aupa eta aupa eta:

- Zer ba?

- Nik daukat bildurra.

- Eta zerena daukazu bildurra ba?

- Ba begiratu behintxa saldu dot eta ba Patakonen **zera** daukat, bildurra ze dinoe kendu egiten dabezala **zerak** diruak danak eta **zera eta**. - Bera zan, bera zan, bera zan Patakon, esan eutsan:

- Emon eidazuz danak.

03

Beno hemen Fikan, etxe batek, etxe batek Larrauri izena daukana dago, eta hor, ba zaratak handiak izaten ei ziran, **zeinda** harribolak tximiniatik behera jausten ziran moduan, eta jentea ba, gauetan eta joan eta hori, neure ahiztea egon zan Fikan ezkondata eta, **harexen** denporan, joan zanen inguruan izan zan, eta harribolarik ez zala ikusten, eta zaratak itzelak eta, jente asko **gaubelara** joanda gauean, eta berak, enbreak edo **antza** esaten eutsiela:

- Ez ikaratu, ez ikaratu, ez da ezer eta, ez ikaratu. - Baina gero, bizi dira oraindikarren, haren semeak, hareri alto egin eutsien semeak bizi dira, beno, hareexen aita sakristaua izan zan, eta **horreekaz zaratakaz** ba jente guztia ikaratuta eta gero enbra hori, gelara sartu, eta horrek sakristau horrek Joane, Joane eduki eban izena, horrek, atzean segidu, eta atzean segidu eutsanean, orduan eduki zituan **aurki** eskuetan, piztiok edo trasteok izan ziranok, **eta orduan** gero, partea emon eutsien abadeari edo, eta komentu batera eroan eben enbrea, eta komentu baten kendu eutsiezan.

04

Zera laratza esaten eutsien holako, eta handik, beno! Sorgina etorri ez daiten, zaku bat, ipini gauean eta, beno **zera** etorriko zoan! Eurria zanean eurria, goitik behera.

05

Lukito, eta Otsoto batera bizi ei ziran, eta Lukito **ba** entzuntea edukiko dozu, **ba** zuhurra lukia, eta Otsoto **ba** koitadua behargina eta, behargina **ba** Otsoto, eta, tranparik ez, eta Lukik dana tranpea, eta egunen baten joan ei ziran auzoko etxe batera afaritan eta, **seguru bere ba**, iretargi ederra egon ei zan.

- Ene! hau da iretargi ederra! - Ha opila dagoala han uretan eta - Pozik eta:

- Otsoto!

- Hau, honeek urak danak, edaten badozuz horixe opila koiuko dogu - Eta **ez dakit zer eta badakit nor** eta, hasi ei zan Otsoto ura edaten, eta tripaz handituta, eta ezin joan ei zan auzoko etxera afaritan, eta ura dariola parau ei zan, eta Luki zuhurra izan eta Lukik, bera joan ei zan bakarrik, eta hurrengo goizean, **ba**:

- Bai, zuk egin deustazu hau niri bere, bata egingo dodala eta bestea egingo dodala, zeu joan zara jaten, horixe egiten deustazu niri - Aitak kontetan euskuzan horreek, e?

06

Hamen piratak entzunda dagoz, entzun neban hemen, hori hatxa dagoana Mundakakoa? Beno Mundaka edo ez dakit nongoa **dan** hori hatxa? Hor egon ziran, **zera** frantziskotarren komentua egon zan, han erdian egon zan, eta gero esaten eben hor, urten egin behar ebela ze piraten barkua **edo ez dakit zertzuk** etorri, zer edo zer.

07

Ba bera gizona hil eta gero harek be esaten eban **baze**, ba eskilaran edukiten ebala beti katua, buztanari eraginka ba, ba arimen, arimen **zerean**, txistua joten eutsala azpiran, eta beraren gizona izaten zala esaten eban, hara beheko errekarra joan zala egun baten, lehen erropak garbitzen ba hara beheko errekaraino kaminoa baino beherantzago joan behar izaten zan, hemendik urik ez zan egon eta, eta han urten eutsala izara, zuri bategaz, esaten **ze** ba:

- Ondo etorria zara edo ondo ikusia zara - Esan eutsala, harek, izara zuridunak esaten eban.

08

Izan ziran ba, azeria, ardia eta azea, erreka batetik bestera pasau behar ebazala, eta baktotxean **banan-banan**, erreka batetik bestera zelan pasau banan-banan azeria, ardia eta azea, bata bestea jan barik, batak bestea jan barik, izan zan hori, ba lehenengo ardia pentsetan dot pasetan dabela beste alderdira, ze azeriak azea ez dau jaten, gero hartuten dau, gero beste bidaiari, azea, azea eroan beharko eban baina, azea eroango eban beste bueltara? Gero azea edo hartu, eta ardiaren ondora eroan, baina gero atzera ardia hartu, eta azeria dagoan lekura ekarri, gero azeria hartu, azea **dagoan lekura**, harek ez dauan legez jaten azea eta azkenengo bigarren, hirugarren edo laugarren bueltan ardia, hara, hori **asmakizun** bat zan hor.

Eta gero beste baten, gogoan daukat **neuk**, daukat sinestea, eduki, aita defuntua hil, **neu** soloan nabilala hil zan, etxera baino lehenago, bestealdekoa etorri jatan, **eta**:

- Jose! - **Eta**:

- Zer? - Eta:

- Etorri egin behar da ba, aita hil **da eta** - Beno etxera, gero etorri nintzan bizartegian barberua egiten neban nik **ba eta**, barberutik etxera, eta begien aurrean plast! Joan dan modu-modu-moduko **zera**, jazki grisagaz, agertu jatan **estratza zahar ilunean**, plau! Indarka nagoala, estratzara **bota nenduan**, Jesus Maria eta Jose! Eta etorri nintzan holan, eta aurrera, **eta aurretik aurretik aurretik aurretik etorri jatan**, patina dago hortxe, tapauta orain egongo da, kaminoa egin zanean gorantza, eta urak orain bere urteten dau hor, hortxe bertan.

Luki eduki genduan txakurtxu bat edo Sorki izena eukan txakurtxu bat eduki genduan **eta rrau!** Urten eutsan txakurrak, **eta bestea uuu!** Holantxe bueltau, eta hantxe harriaren ganean lotu eta sartu nintzan etxearen barruan, hori ez jat ahaztuten inoz, egin bere ez jat egingo, hori neuri pasaukoa.

Eta hori **abadeen zera** eta hori, hori neuk, ezagututen dodazanak ba, Juaniko eta horreek bere, hori abadeena, lehenago abadeak **mezea amaitu orduan**, ba itxi behar izaten ei eben liburua, **ba zera, ba itxita, itxi behar, liburua itxita itxi behar** ei eban, baina izan abadea, abadea ehiztaria, ehizan gustetan jakon, eta txakurra, mezan egoala, txakurrak ahausi eta ahausi erbiren bategaz etorri jakon **zerera**, eta zer egin eban besteak, itxi mezeari **eta zera**, ba, erbia koiuten txakur horregaz, ba joan, eta gero zer egin zan kondena.

1.6. AMAIERA EMAN

Atal honetako testuek amaiera falta dute, testua osatu egin behar da. Emaiezu amaiera testuoi, ipuinean entzundakoa zeure berbakaz azalduta.

Luki ba, Lukirenak kontuak asko dagoz, Laiden hemendiko alderdian ez da egon lukirik, handiko alderditik egoten ziran, eta orduan ba Lukik, hemendiko alderdira pasau egin gura izan eban, Lagara, botean, eta dirurik ez pagetako, eta boteroari bere esaten eutsan pasetako eta pasetako, hemendikora ze hemendiko aldean lukirik ez dagoala eta ondo bizitzeko bera, eta ez daukala dirurik eta boteroak ez eban pasau, eta hiru egia, esango eutsazan Lukik, kontauko deutsozala, pasetan badau:

- Ba! - Bat botera igoten dauanean, kontauko deutzala, eta bestea bide erdian, eta bestea beste kaian:

- Beno sartu! – Sartu zan eta, esan eutsan:

- Inoren ama ama ona da, baina norberarena dan baino ona ez - Esan eutsan sartu zanean, eta erdian esan eutsan:

- Iretargia argia da baina eguzkia baino argia ez. - Eta beste kaira ailegau zanean esan eutsan:

02

Alper handi? Ba alperra izan zan, eta, ez eban beharrik egin gura, eta jan egin gura eban, baina beharrik egin gura ez, eta, ba! Bera ez doala beharrik egiten eta, enterretako esan eutsen, bera, eta baeroien, andan, eta andratxu batek preguntau eban:

- Nor daroazue ba? Nor hil da ba? - Eta:

- Urlia hil da - Esan eutsien eta, ba - Ez dau beharrik egin gura izan eta, hil da eta orain, badaroagu enterretan.

- Ene! Ezer ez daukalako? - Eta:

- Bai.

- Ba neuk emongo deusat, anega erdi, arto.

Andra horrek esan eban, anega erdi arto, artoak izaten ziran eta, horreek, arkak egoazan lehen, orain kiloak esatea legez, eta, anega erdi arto, eta entzun eban enterruan doanak, eta, atautetik esan eutsan.

- Erreta ala erre barik? - Arto hori, jateko moduan ala? Eta:

03

Orain, esango deusut neuk be, gure amak, niri nebea hil jatan ba Afrikan hil zan, itsasoan ibili zan eta, hil zan, eta ekarri eben hona enterretako, handik zortzi egunera edo holan, esaten dau amak, agertu egin ei jakon atean, esaten dau baina bera, e! Ha bera izan zan, dino, eta:

- Ama ilun dago hamen - Esan eutsala, hori amak, oraindino bizi da, e?

- Ama ilun dago hamen.

- Ilun dago Juan Luis? Zer pasetan jatzu ba? - Eta hori esan eta eskapau egin eutsala.

04

Lukiak ikusten ebala, iretargia, eta jakina putzuan beraren gerizea, eta Juan Otso eta Lukia pentsetan dot izan zirala, eta Juan Otsori esan eutsala:

- E! Haori ura edaten badozu, han talo beroa daukazu, taloa jango dozu - Esaten eutsala eta:

- Bai eta nok edan hori dana? - Eta:

- Bai gizona! Edan eizu! Edan eizu! - Eta, hasi zala Juan Otso hori edaten, edan eta edan ura, eta edan eta edan ura eta, aizu ba, noz edo noz edan eban, baina edan ebanean, eskapau egin eutsan, taloak eskapau eutsan, eta gero jakina!

05

Genobeba de Brabante egoten zan, enamorauta ezkondu zan, eta gero, ba, beraren, maiordomoa, gizonaren maiordomoa, aberatsak ziran, eta egoan enamorauta, Genobeba de Brabantegaz, eta orduan ba, egin eban, esan eutsan, etorri zan gerrea, euren, halakoen artean, eta orduan joan zan, gizona ba, gerrara, eta gelditu zan, hori, zer izen eukan berak? Genobeba de Brabanteren, ez dakit ze izen eukan, eta geldituten da bera, eta orduan nahi izaten dau Genobebari abusau, eta Genobebak ez deutso ixten, eta zer egiten dau? Genobeba bialtzen dau basamortura, basamortura, eta, egoten da, bera hil egin behar dauan, bera eroaten dauan gizonak, esaten deutso:

- Beitu hamentxe itxiko zaitut, baina ez etorri gehiagorik, ze bestela neu hilgo nabe eta.

Eta orduan, ba geldituten da Genobeba de Brabante, basamortuan, eta basamortuan topetan dau, koba bat, eta orduan hantxe eta, edukiten dau umea, jaioten jako, ahaztuta daukat izena umearena be, eta, ahaztuten da eta, gero gizona etorri egiten da gerratik, eta esaten dau, Sigfredo zan gizona! Gizona Sigfredo zan, eta esaten deutso, gero ba jakina urteak pasetan dira, eta mutiltxua handi eginda dago, ja hazitxua, hiru urte edo lau edo, eta, esaten deutso, Sigfredori, beno, hor urteten dau, basora, eta basoan dabilala, ba ikus-

ten dau umetxu bat, hartzaren, hartz baten, atzetik doala, eta, ikusten dauanean umeak, zaldia, gizonagaz etorri egiten da aringa-aringa, kobara joaten da atzera, eta segidu egiten deutso, eta esaten deutso:

- Nor zara? Urten! - Baina zelango izena eukan umeak be! Eta, ez:

- Ama! - Esaten deutso - Horrek gizon horrek, horrek, urteteko dino, eta orduan esaten deutso:

- Nor zara? - Eta:

- Ni Sigifredo naz - Eta:

- Zeu nor zara ba? - Eta esaten deutso:

06

Lapurren kontua nik entzun dodana ba, Miru, eta Txistu, eta besteak ez dakit zelan eduki eban, hiru izan ziran, aurki hemen ibiltzen ziran halaseko errosariak honainokoak, tirri-tirrin-tirrin esaten eban nire aitak, eta umeak guztiak eskapetan eben:

- Haor dator Miru! Haor dator Miru! - Eta abiadaka etxera ikusten ebezanean, eta egun baten, gizon batek, zorra izan eutsan beste bateri, eta harek besteak, ba esaten eutsan beno:

- Pagau egin behar deustazu haonen egunetan.

- Baina ez daukat eta zelan emongo deustut ba? - Eta:

- Ba, pagau egin behar deustazu. - Eta behartu egiten eban, eta jakin eban hori, Larrabetzukoa izan zalakoa daukat Miru, eta horrek jakin eban, eta etorri jakon horrerri gizonari eta esan eutsan

- Dirua eskatu deustu zuri urliak, ezta? - Eta:

- Bai!

- Ba ez larritu, neuk emongo deustut dirua.

- Baina zelan nik ez daukat eta zelan pagau?

07

Bai, hori zan ba gizon bat berandu ibilten zan eta errekea pasau behar izaten eban, bere etxera joateko, eta jakina, etxeoak eta bildurretan eta, andreak, gizonak, zer, erretiro txarrak eta eukazala eta, beti bere bildurragaz, zer egiten eban andreak?

Hori gero, hasi zan errekea pasetan eta entzun eban.

- Bai, Lamina muna-beheko!
- Zer da Lamina muna-goiko?

- Hor atzetik datorrenari lakio!

- Bai bere emazte onak ipinita ez baleukaz boskotxa eta apio!

Ba gizonari egin orduantxe zer edo zer eta andreari esan eutsan etxera ailegauta:

- Zer dakan hik, aldean?

08

Paulinok eduki ebazan, haginak gorri bi, eta han alboan ziran mutiko batzuk, mutiko majoak, eta beti egoten zan gurean, eta jakina! Ba gurean beti umeak halan zerakaz eta:

- Paulino, Paulino horreek hagin gorriak zelan urten deutsue?

- Honeek urten, urten?

- Zelan ba?

09

Neska-mutiltxu bi ziran eta aita eta ama, bai horixe be bai, polita! Eta gero, pobre-pobre-pobreak ziran, eta jakina eukien hori, egiten eben, aitak egiten eban egurra, txikitu eta gero saldu, eta gero egun baten ama

gaixotu egin zan, eta gero aitak gelditu egin behar izan eban eta bialdu ebazan neska-mutilak, mendira, ekarten egurra, eta zer egin eban neskatxuak? Ogi zatitxu bat hartu eta mamina botaten-botaten-botaten joan, gero bidea topetako, baina txoriak dana jan, eta gero galdu egin ziran mendian, eta halakoren baten ikusi eben hantxe urrun-urrunean argi bat dagoala eta:

- Ene! Argia dago hantxe!

Eta joan ziran, eta halakoren baten atea jo eben, jo eben eta urten eutsen sorginak, esan eutsen ze beno:

- Ai galdu egin gara!

Eta hori, ai eta nebea, txokolatezkoa zan etxea, eta nebeak zer egin eban, mutiltxuak? Txokolate zatia kendu eta jan, sorginak entzun, barrutik, eta zer egin eban? Kaiolaren barruan sartu, eta gero emoten eutsen kaiolaren barruan jaten, eta esaten eutsan neskatxuari:

- Hau lodi-lodi egiten danean laban erre eta jango dot.

Eta neskatxua negar eta negar eta negar beti egoten zan, eta egun baten ba, ia-ia esan eutsan eta, begiratu eutsan, eta ja lodituta egoan, eta beno biztu eban labea, sua eta neskatxuari esan eutsan:

- Beno ba ia hamentxe oraintxe hauxe berotuten danean, erre eta jan behar dot zure nebea.

- Ene!

Neskatxua beno, eta gero, zer egin eban horrek sorginak?

10

Esaten eban beste bat be, abade batek eduki ebala ama sorgina, eta nok edo nok esan eutsala, joaten ei zan mezatara abadearen, mezea entzuten, beraren semearen mezea entzuten joaten zala, eta jentea sorgina dala eta, sorgina dala eta, berak pentsetan ei eban, esan eutsienean, ezin lei izan hori, baina itxiten baeban ebanjelioa zabalik, ezin urten izaten ei eban, eleizatik, sorgina izaten zana ezin urten, eta entzun eban legez hori beraren ama sorgina dala, zer egin deutsu? Ebanjelioa zabalik itxi, eta joan bera, eta ama, etxera ezin joan, ezin urten:

- Eta ama, zer egiten dozu etxera etorri barik?

1.7. EUSKARA BATUAN IDATZI

Ohar zaitez, jarduera honetan ez ditugula idatzi behar barriro perpausetako elementu guztiak, ezpada bizkaieran eta batuan desbardin diranak baino ez; bietarako balio dabenak ez dira ikutu behar. Adibidez:

Bizk.: Laminak hantxe bertan, Axpetik, Zaldiara bitartean, josten joan zala bat

Bat.: _____ zela _____

Bizk.: eta laminak zertu eutsala eta

Bat.: _____ ziola _____

01

Laminak hantxe bertan, Axpetik, Zaldiara bitartean, josten joan zala bat, neska bat eta jausi egin zala hantxe, eta laminak zertu eutsala eta, eskuan eroan ebazan ez dakit josteko, albandorrazak edo zerak josten, zertzuk ziran jertseak eta egiten ziranak? Hareek sartu, eta bertan hil zan eta kurtzea hantxe oraintxe dago.

02

Ba sorginak urteten dabela hemen, eta hor goian baserri bat egoten zan Lanbreabe, ezta? Eta Lanbreabe errekan, ba sorginak urteten dabela eta gu ahoa zabalik amamari eta begira, eta gero ba joaten ziran hara erreka batera, sorginak orraztuten euren orraziakaz, edukiten ebezan urregorritzko orraziak, eta baten ba gorde ebezan, han eurak agertu ziranean eta, ba errekan harri baten azpian, Lanbreabeko etxeandereak ostu eutsezan orraziak, ezta? Joan ziran sorginak eta ene! Ikaratu egin zituan, orraziak ez dagozala, joan ziran Lanbreabeko errotara, eta oraindino esaten dabe atepak, bost atzamarrak erretea ateetan daukazala, gau erdian joan ziran, eta ateetan deitu eutsien, doun! Doun! Doun! Atean:

- Nor dator?

- Lanbreabeko etxeanderea! Non daukazu nire orrazia? Ez badeustazu emoten orrazia, nik egingo dot zure askazia

Eta gero ni bildurtuta, zapi zuri baten, atara eutsien, etxeandereak atera eutsiela sorginei, ba orrazia, ezta? Eta oratu eutsien zapiari eta hamar atzamarrak, markau eutsiezan zapien.

03

Lukiarenak esaten eutsan, hemen gure, gure, honeri txikerretan kontetan eutsien, gauean badakizu, urean. iretargiak, iretargia han barruan eta, taloa dalakoan, han lukia ekin putzua hutsituten eta hutsituten eta, atzanean hutsitu baino lehen errementau lukiak.

04

Txindorra esaten eben ba, zera, Jesuseri aurpegia garbituteko, lagundu ei eutsien horreek, ez dakit zein aingeruri, ba txindorrak lagundu ei eutsien, txepetxak, txepetxak egin ei eutsan, kaka edo buruan edo, ezta? Eta txindorrak garbitu eutsala, garbituten lagundu eutsala eta horregaitik, eta zerak dira, e? Txori, errespetokoak dira ze inok ez deutse hareeri egiten ezer.

05

Nik esango deusut beste kasu bat, kasualidadez gaur dira berrogeita, zortzi urte, hil zala, andra bat, nigaz eduki eban tratu bat eginda, idiakaz labretako nik solo bi, eta arto ereiten eixeagaz lagunduteko, eta emon eustan hamen berton, bedarleku saila bat, eta, solo bueltak, sasia egiten hasita eduki zituan dana, hareek garbitu, hareetako bedarra aprobetxetako, eta gure etxea bere ba, ez zan lur askotarikoa, eta beharri-zana, eta hartu neutsan, urte birako izateko, baina labrantzea urte baterako, labrau soloak, ereiteko moduan ipini eta, eixeagaz erein, urte batean, eta urte bian bedarrak aprobetxetako, beno, zehatz-zehatz ipini nituan munak eta, labrantzea ailegau baino lehenago, eta behingoan goizetian munea, bedarra etorri zan eta, ebagi neban, sasiari eta indarra hartzeko leku barik, zehatz-zehatz eginda eta, korte bi ederrak aprobetxau nituan eta lantzarrak bere bai, urtea akabau zanean eta berak uztea koiu ebanean, esan eustan ze:

- Beno, Teodoro, orain beste urte beterako emongo deusudaz gura badozuz - Barrian labrantzea egiteko:
- Ez oker zagoz - Esan neutsan:
- Zer ba?
- Urte birako izan da bedarrak aprobetxatea, nik horreek sasiak danak garbitu, eta zer gura dozu orain? e? nik aprobetxau dodanagaitik, garbi-garbi eginda solo bazterrak eta ezkinak danak itxi - Esan neutsan:
- Neuk behar danik aprobetxau barik ez.
- Hori ez deustazu egingo!
- Zeuk ez deustazu egingo niri. - Esan neutsan
- Nik aprobetxauko dot hori danen ganetik, ze ni egiagaz bizi izan naz beti, nik ez dot gura ez danik, eta, zer da kasua? - Eta aprobetxau neban, gaur dira berrogeita zortzi urte hil zala, eta eduki neban, soloan, erremolatxea, eta indabea ereinda alkarregaz, nahastean, indabea kendu, goizetiko indaba txikerra zan, alogereko bat eduki neban, beharrian, andreagaz eta batzen, eta iluntzean, indabak ezkinara botata egon ziran, eta ganadua ipinita joan nintzan, indaben bila, astoagaz, eta astoak libertade guztia eduki eban indaba pilotik jatea orduan, eta astoa kargetan nagoala, da! Egin eban astoak holan, gora, jateari bere itxi eutsan, eta adi adi adi parau zan, eta zer da eta, ez ziran egon, berrogei, berrogeita bost metro pertsonaren itxuran distiratsu distiratsu distiratsu, eta harek egin eustan niri artean, ni gogortu naiakonean, alabea eduki eban hor behean gero, lastimaz hil jakon baina, etorri eta albotik pasau, eta barbarik egin barik joan da, hil zan, eta hirugarren egunean, ha hilda, agertu jatan nirean, eta asto hori neu be kargetan, ni aurrera eta:

- Zer da astoa? Otsoa ez bada garaitekoan, dominauko dogu besterik ez badator - Adituten dot eta, disdiratsu-disdiratsu, pertsonaren altuerea inguru, neuri agertukoa da, dardakadan etorri nintzan hona etxe ondorarte bere, eta geldi geldi geldi geldi eta halan bueltetan zan segun ni honantza zelan natorren.

06

Lehenago holakoak asko egoten ziran baina, haan neu bizi izan nazen Zabaleko etxeak berezia dauka, eduki eban harek eta, orain bere han dauka, geure, neure osabea, mutila, ezkonbakoa, han, lamineak segidu eutsan, atzetik, andra bat esaten eban, zuri zuririk, atzean, ulea orpoetarainokoa, eta arin segitzen izan deutsola atzean, esaten eban, eta ikaratuta egon zan gizona, a? Ez zan ha makala izan baina, nire osabea ez zan makala izan baina ondo ikaratuta egon zan, e? Lamineak segidu eutsala atzean eta, lamineak segidu eutsala atzean eta, lehenago holako zaratak asko egoten ziran.

07

Egon zan familia bat, gizona marinela eduki eben biboteduna, eta beno, ba libre edukiten ebanean, libre edo oporrak edo, ez dakit egoten baziran orduan baina dana dala, kontau holan egiten eben, eta zerean gorutan egiten ei eban gizon horrek, eta bentanara etorri jakon katua eta esan:

- Ene! Bizarra mosuan eta gorutan? - Besteak bartzuna hartu:

- Katua izanda berbetan? - Eginda, bota ei eutsan, hankea apurtu ei eutsan, joan zan katu hori dandarez, hankea apurtuta, hurrengo egunean kanpora urten ebanean:

- Ene! Urlia, zer pasetan jatzu ba?

- Zeuk dakizu! - Esan ei eutsan eta bestealdeko atsoa izan ei zan katua.

08

Bai jentilak, beno! Gure aititak esaten eban:

- Gizon batzuk, beno! Zera teilaturainokoak! - Eta:

- Zenbat ikusi dozuz ba? - Eta:

- Bost edo sei bai, jentilak - Hori, holako barreno handi bat egoan, metro bi pasaukoa eta zati bi falta zituan holako, honenbeste inguru 60 bat edo, eta:

- Gure aitak jaurti eutsan, goiko bentanatik lamina bati eta palankean apurtu, altzairua, hau baino sendoagoa, apurtu behean etarte aurrean.

Zazpi, zazpi ahunzkuma eduki ebazan ahuntzaldi baten, zazpi kuma eduki ebazan eta joaten zan erosketak egiten bera eta, hareek han egon ziran eta esan eutsen:

- Ez deutzazue irigiko aterik inori be gero, inori be ez! Ze azeria dabil hortik eta - Azeria edo otsoa edo, izan zala eta:
- Ez ama ez deutzagu irigiko inori aterik guk. - Eta etorri zan, jo eutsen atea eta:
- Nor da? - Eta badakizu amaren ahots suabea eta harena gogorra eta:
- Zueneko ama
- Gure ama ez zara zu, gure amak ez dauka holako ahotsik eta, zu ez zara gure ama. - Joan zan, osterabe jo eban atea eta, ez dakit zenbat arrautza jan ebazan oilotoki baten ahotsa finduteko, eta osterabe jo eban atea eta:
- Nor da? - Eta:
- Zueneko ama - Eta:
- Erakutsi hankea - Eta hankea baltza, ba:
- Zu ez zara gure ama, gure amak hanka zuria dauka baltza barik eta. - Joan zan atzera, sartu zan, errortara joan eta kaixan, eta etorri jatzu zuri-zuri eginda, eta tan-tan eta:
- Nor zara?
- Zueneko ama.
- Ikusi hankea eta atea irigi deutzie, txikiena sartu zan erlojuan, beste guztiak jan ebazan, irentsi ebazan, gero ama etorri eta enei! Lo egon ei zan, zerean erreka ondoan egon ei zan lo, eta han egin eutsan amak artaziakin egin ebagi tripea, eta danak bizirik saltau eta ha tripea harriz bete, eta harriz bete zanean josita egarria etorri, joan, edaten ura eta pisuagaz, blus! Barrura eta bertan ito.

Lehenago antxina baten, ba, bizi ziran, ba, sorginak, eta egon ziran ba sorgin bat, eta eduki eban kriada gaztea, gaztetxu bat, eta egiten ei eban sorgin zaharrak, gauean, sartzen ei zan beraren gelara, eta egiten ei eban besapean, ozpina besape bietan, eta hanka azpian, hanka azpian orioa, eta esaten ei eban:

- Sasi guztien ganetik eta hodei guztien azpitik! - Eta dza! Desagertu egiten zan, eta joaten izan zan, beraren sorginen batzarrera joaten izan zan, eta hurrengo egunean bardin, eta hurrengoan be bardin egiten izan eban eta, baten, hori zertu eban, bardin egin eban eta, zerak, neskatoa begira egon zan, kriadatxua begira egon zan zer egiten dauan gelan, eta harek bardin operazinoa egin eban sorginak, sorgin zaharrak, besapeetan egin eban ozpina, eta hanka azpian orioa eta esaten izan eban bardin bardin ba:

- Sasi guztien ganetik eta hodei guztien azpitik! - Eta dza! Desagertu, eta bestea kriadaxua ate zuloatik begira eta:
- Joino! Nora joaten da, ba? Neuk be egin behar dot ba! - Eta egin eban aldrebes egin eban, neskatoak, ba, egin eban, besapean orioa eta hanka azpian ozipina eta esan eban:
- Sasi guztien azpitik eta hodei guztien ganetik! - Eta hor doa, eskapau eban eta sorginen taldera, ai-legau zan, eta eroan eban albandorratza eskuan, neskatoak, harek kriadaxuak eta, eta esan eutsien beno, ba:
- Zu barria zara, eta mosu emon behar deusazu, horri sorginari, horri ugazabandreaki eperdian. - Ba, neskato horrek, zer egin eban? Joan zan eta bestea ba, eperdian emoten joan zan, eta mosua emon barik, albandorratza eroan eban, eta dza! Sartu eutsan eperditik, albandorratza, eta:
- Ai! - Esan eban, ba, sorgin horrek, sorginak ugazabandreak:
- Honek sorginak dauka musturraren zorrotza!

1.8. BETE HUTSUNEAK

Jarduera hau “Entzun eta Idatzi” deritxonaren antzekoa da, baina lantzeko proposatzen diran gramatika gaiak desbardinak dira.

Entzun eta letrarik bako tarteak bete

01

Ez baina Araindikoari zan, gaztainak, gaztainak batuten hemen, _____ egoten ziran, gaztainak batuten, eta zerean, Mendizurietan, Mendizurietan egon zan koba bat, eta han egon zan holan lastra bat, eta han egon ziran, _____, orraztuten eta etorri ziran besteak, etorri ziran gaztainak batuta, handik pasau ziran, eta ha ikusi orduan sorginak ba danak joan ziran kobara, eta gero ba _____ eta besteak hartu orraziak eta ekarri ebezan, eta gauean _____ seguru bere:

- Juan de Arandi ekarri eizu nire orrazi ezbabere _____. Hurrengo egunean orraziak eroaten hara, Mendizurietara.

02

_____ esaten eban, andragaia eukan Arrazolan, Arrazolakoa zan gure _____, eta handik joan, eta gero hor kantine hartu lepoan eta Larraonara _____, eta han bide buelta esaten jako Larraonara baino, Hatxerdiaren bide buelta, eta _____ gora doala, berak _____ sentidu zituala, eta Juanito Txilibiterua izan zala, hori esaten eban.

03

Familia bat, familia eduki ebela, eta auzoko andra bat joan zala bisitetan, ba umetxua ikusten dan moduan ba, _____, eta gero ba meriendea edo emon eutsan eta, ogia gustau jakon ogi zuri ederra eduki ei eben, eta haxe ogia pentsau ei eban baze, etxekoei erakusteko, _____ probetako, gorde egin behar dauala poltsikoan, eta gorde egin ei eban eta, zera, altzetan hasten ei zan eta ezin, etxera joateko sasoa danean, altzetan hasten ei zan eta, aulkitik eta, aulkitik altzau eta ezin altzau:

- Jesus! - Pentsetan ei eban, eta ostera be handik gerotxuago ba, kontuak esango zituan eta, eta _____ eta ezin altzau, eta gero halakoren baten esan ei eutsien baze eurak:

- Zuk be gure gauza eduki - Gauza bat daukazu ba gordeta _____:

- Eta horrexegaitik ezin zara joan etxera. - Eta:

- Bai - Esan eutsen:

- Hemen daukat - Esan ei eutsen, boltsikotik atara eta:

- Hemen daukat etxekoei erakusteko, hain da gozoa eta ederra eta probetako erakutsi - Eta:

- Bai, hori itxi hor eta guk emongo deutsugu hori baino handiagoa - Esan ei eutsien:

- Hori baino ederragoa _____ Eta gero esan eutsiengan gero ederto etxera.

04

Ez, _____, ba esaten dogu, _____ ba sermoietan, Errigoitin ba, esan ei eban, hau da Errigoititik Morgara joan ei zan eta sermoia egiten frailea Morgan, eta esan ei eban fraile horrek:

_____, Anbotoko mendia sartuko ete litzake? Errigoitiar zikinik badago _____ kanpora, e!

- Handia bada baten! - Errigoitiarrak _____ - Zaran baten!

05

Ba geurean lehengusu bateri pasau jakon hori, _____, aita urteten deutsola, behin ez dakit nondik etorri zanean, han, Goirebarri ondoan, urten eutsan eguno lehenengoan Juantxuri seguru bere, eta etorri zan, ikaratuta etxera, eta:

- Aita ikusi dot, aita ikusi dot! - Esaten eutsan eta amak esaten eutsan ze:

- Zagoz isilik Juan, _____?

- Bai ama _____ Eta hainbeste denporan ibili zan bakarrik ez eban gura izaten etorri inora be, eta hareri be lagundu egiten eutsien lagunak, eta, Sarreneko Diegito defuntuak eta, lagunduten eutsien eta hara, etxeko txarritoki ondora, hareek ez eben ikusten, berorrek bakarrik, berorrek bakarrik, hori segun traza ez dau ikusten, esaten dabe ze, _____ hori ikusteko, harek ez dakit ba ze estadu graziazko eduki eban harek gixajoak ba, esaten eben eta, esaten eban ze, gero, geuk be esaten genduazan, beno egia izango da ba, gero esaten eutsien eta berak, _____ abadeari be kontau hori eta, abadeak esaten eutsen ze, orduan, orain ez dabe holakorik sinestuten hori hareek abadeak be, baina orduan esaten eutsen abadeak ze:
- Itaundu eiozu ia zer ofreziduten jakon - Eta ez dakit nortzukaz, behin, hara etxe ondora ailegau, eta esan eutsan ze:
- Aita! Aita zeren deseoa daukazu ba? - Eta, orduan erantzun eutsala berak, eta inok ezin eban jakin familian, esan eutsan:
- Esaiostazue nire arrebeari, Begoñan prometidu eustan mezea atara deistala, ze hemen nabilala mundu guztiari korriduten.

06

Lehenago _____, goruetan eta gu egon ginan parajetik han, hurrengo, zu ibilita zagoz han, ez dakizu Leonardo eta?

- Bai, bai, Leonardo bai.
- Ba horixe, hara joan zan itxurea, goruetan andraren bat, neskaren bat, eta _____ - bidean, eta eukan kopetea, haretxean eskegita itxi, eta neskea _____, eta han kurtzetxu bat egon zan, orain arbolea botata egongo da, ez naz pasau _____ eta, baina lehen kurtze bat egon zan, eta han paretan ginan beti aitearen, usadioa, ezta?

Hantxe itxi bere kopetea eta neskea desagertu egin zan, geure auzotik haraxe doala goruetan gauez,

07

- Behi narrua, _____ hamentxe, San Migelen ei dago.
 - Hemen San Migeleko...
 - _____ esaten eben antxina esaten eben.
 - _____ be bai, esaten dabe
 - Haitik mendi guztietan.
-

- Idi narrua.

- Hementxe.

- Esan egiten dabe, horreek kontuak.

- Baina, Sarrikoleak esaten ei eban, beraren terrenoan ez dagoala _____, berak dana egin daukela aztertu eta, han ez dagoala.

08

_____ Otatza handian, _____ Aulestian, _____ mendian gure amama, erropak garbitzen errekan, eta _____ etorri jakon, eta berba egiten eutsan hamengo modu barik giputz antzera edo, eta gure amamak esan ei eutsan:

- Entzun dozu andratxua - Esan eutsan - Zer pasau dan? Aulestian? - Eta:

- Bai, entzun dot, hamaseiko gorria ostuten dabelakoan, zortzikoa izan, eta andra-gizonak, andrea eta gizona eta umea hil, hamaseiko gorria ostuten dabelakoan - Eta gure amamak esan egin:

- Enei! Ha be _____ makala ez da izan, ha _____ eta andra-gizonak hilteko.

- Baina hamaseiko gorria dalakoan - Edo esan ei eutsan berak, eta beragaz berbetan eta gero _____ harrapau eben eta bera lapurra, Aulestiko plazan urkatu eben.

09

_____ gure ama defunteak esaten eban, fabrika zaharrera, fabrika zaharra _____ “talleres”ekoari Miraballesgoari, eta Arrankudiagatik etorten zala bat, eta tunelean, tunelean _____, holako, tigre moduko, _____, gehiengan, eta lagunduten eutsala tunela akabau arte, eta gero, _____, eta, gehiago, amaitu zala dana.

10

Holakoa ezagututa nago _____, zertu, bajatu herrira, eta joan etxera, baina gorantza ni be goikoa naz, eta hiru mutil joan, eta bat desagertu egiten jaken:

- Nondik ete ba? – Mutilok _____!

- Nora sartu da hori eta? Nora sartu da hori? – Eta, nok jakin ez eta, haretxaren ganean _____, seguru.

- Beno gu bagoaz, e? Ze kantsauta gagoz begira hemen eta, zetan igon dozu horra ba? – Eta:

- Ez dakit, sorginak ekarri nabe hona.

- Indar handia eduki dabe, e? - Besteak esaten eutsien seguru:

- Ba hor lotzen zara.

_____, ez naizue itxi. - Eta:

- Ez gu bagoaz - Eta martxau eutsen seguru besteak, eta gero atzean joaken, basaz hondatuta, orduan basarik ez zan ikusten eta, bera basaz hondatuta, eta:

- Non ibili zara ba?

- _____ Besteak ez eben jakin egia bada ez bada, eta gero ibili ezin, ibili ezin, eta besteak astoa kargauta etxera.

1.9. SINONIMOA EMAN

Baltzez datozen berben atzean hutsuneak agertzen dira. Bete egizuz, baltzez dagoanaren sinonimoa idatzirik.

01

Ba ikusiko dozu, nire amak, eta ez zan guzurra izan hori, e? Orain ez dakit nik neskatoak ikusiko baeban ez baeban, baina gure amak eduki eban, auzo baten, ba, amamak urteten eutsala, hil jakon amama eta amamak urteten eutsala, eta amamak urteten eutsala, eta neskatoak **jan gura** _____ ez eta **parau** _____ zan oso **makal** _____, eta egun baten aitak esan eutsala:

- Beno alabatxu! Joan behar dogu mendira gurdiagaz otearen bila - Nire aita asko joaten zan:

- Etorri neugaz ba, mendira, eta urteten deusunean Amabirjineak, neuri, oratuko deustazu eta estu estu egingo deustazu, eta esango deustazu ia zer deseaten jakon - Beno ba, joan zala baten eta esan **ezin esan** _____ eta desagertu egin jakola, beno ostera be barriz be joan zala eta ezin esan eta hirugarrenean esan eutsan seguru, ia zer deseaten jakon eta Amabirjinearen aurrean meza bat entzuteko, baina ja neskatoa ordurako galduta egon zala odolak eta **hil egin zan** _____, hori da egia, e?

02

Peruk eta Mariak eduki eben seme bat, ba **apur bat** _____ tontoa edo atzeratua zan, eta, Mariak gura eban ba, haxe, besteen moduan ezkondu eta ha ipini gura eban, eta ez eukan **moldarik** _____ ba mutil horrek, andragaia topetako, eta, auzoan ba hil zan baten bat, eta gero gaubelea egiten zan, hori be egiten zan, gaubelea be, eta gaubelea egiten zan, eta gaubelara ba, neskak nahi mutilak nahi gizonak nahi, ahal dozuna joaten zan gaubelara, eta neska gazteak be bai, e? Hantxe gaua erdi **olgetan** _____ egiteagaitik be, eta, Mariak, e, esan eutsan ba ze:

- Joan zaitez, e, gaubelara, hain lekutan dago gaubelea eta.

Esan eutsan, semi, semeari eta.

- Hantxe, jo eizu, begiagaz, neska bat, zuri gustau jatzuna, jo eizu begiagaz, eta ba, haxe gero zeuretzako - Eta:

- Ama nik zelan joko dot ba begiagaz - Esan eutsan, eta:

- Bai, begiagaz joten da, gustetan dana, begiagaz joten da.

Amak esan eutsan, eta, gero, eta mutilak zer egin eban? Ardiak eduki zituen, eta joan **kortara** _____, eta ardiei begiak atara, eta, ardiei, danei ez, bateri atarako eutsan, bateri edo biri edo, bai behintzat, eta begiak eroan zituan, bat baino gehiago be, eta parau zan, zera, gaubela, ba hamen ezta? Eta, holako leku baten jarrita edo parau zan eta, haxe begiagaz ba neskea joten eban, eta, ea zer egiten dabilan eta, **agirika egiten eutsien** _____, eta gero beste bat be, hiru edo jo zituan, eta ba, neskak eta hasarratuta, eta batek be nahi ez, eta gero, etxera joanda esan deutso:

- Ama, zuk esan deustazu niri begiagaz jotea baina ez jake gustau, eta ez noa gehiago joten.

- Zelan jo dozuz ba begiagaz? - Eta, ba:

Ardiei atara deustadaz begiak, eta harexegaz begiagaz.

- Ai seme! Hori be egin dozu! - Esan eutsan - Hori be egin dozu!

Esan eutsan, Mariak eta, gero, ez dakit ba gehiago zer.

03

Hara! Esango deustut neure aitak **esanekoa** _____ eta ikusikoa, han, hau bizi dan lekuan baino beheragoan etxe barria han Bizkarre badakizu zuk, han atauteak josten zituezan, atautek **arotz** _____ batek, eta ataute lau mutilek ekarri dabe, eta ha badakizu, Patxoren, ortuaren kontran, ha landatxua, intxaurra egon zanean egon nintzanean, ez dakit orain badago, eta, esan dabe mutilak, neure aitak ikusikoa da hori, e? Neure aita egon da bertan eta, aita **solteru** _____ egon zan, e? Txorieneko bat hil zan, eta:

- Bera barruan balego be, laster mogiduko joagu **enbriori** _____ eta. - Berba **txarto** _____ egin eben, beragaitik andreagaitik, ze oilo lapurra izan zala andrea eta, oilo lapurra eta:

- Bera barruan bajagok be laster eroango joagu eta - Berba gure aita defuntuak esan eban egin ebela beraren lagunak, oratu deustie atauteari, ezin mogidu, ezin mogidu! Altzau ezin, eta:

- Zer pasetan jakuk? - Eta mutilak txapela kenduta, triste eta errezetan hasi ei ziran:

- Ez jaroaguk, zer pasau da? - Eurek esan daben berbeagaitik, eta errezetan, gure aitak esaten eban errezetan:

- Neuk ikusi dot neure begiakaz hori, neure **lagunakaz** _____, auzo lagunakaz. - Eta errezetan hasi eta oratu geuntsan atauteari eta altzau egin genduan.

04

Peruk eukan gatzeko etxea, eta Mariak eukan oholezkoa, eta, hori, oholezko etxeduna, Maria joan jakon Peruri eskatuten gatz **piska** _____ bat emoteko ze gatzeko etxea eukan, esan eutsan ze:

- Ezetz - Eta esan eutsan harek Mariak nahaigo heuke ekarri euri zaparrada bat, eta dana urtu, mada-rikazinoa bota eutsan, eta orduan harek Peruk esan eutsan ze:

- Baita neuk **barriz** _____ nahiago neuke zuon etxea suak hartu eta dana erre.

Ekarri eban euri zaparrada handi bat eta dana urtu, ekarri eban su handi bat eta dana erre, eta gero zer egin eben joan ziran biak, eta arbola handi bat ikusi ei eben eta hantxe **arbola** _____ ganean, igo eben eta hantxe egoazan biak eta gero Peru **txizazia** _____ zan, eta lapurrak egin eben, hainenbeste gauza ostu hainbeste diru zaku bete diru eta egoazan bananduten behean lapurrak, eta gero egin eban txiza eta:

- Ai! Anisak dira, hara ederra zerutik datorrena.

Eta dana edan lapurrak eta gero kakazi hori Maria, eta egin eban kaka **moltzoa** _____ pastela dalakoan jan eben eta gero danak hil. Hori geure aitak kontaunekoa hori ene! Ehunda piku urte eukazan aitak eta begitu. Haorixe kontetan euskun beti, eta hori ahaztu be ez hain asko entzun dogu ze. Eta gero danak hil, eta orduan Peru eta Maria bajatu ziran, hartu ebezan diru guztiak joan ziran eta egin eben jauregi handi bat eta hantxe bizi ziran.

05

Antxina antxina _____ biderik be ez zan **kontaizu** _____, orain, berrehun urte edo, nik ez dakit zer, eta joan behar bazan Bilbora, oinez joan behar zan, ezta? Eta menditik, mendirik mendian zehar eta, gero, gaua be nonbaiten egin egin behar zan, eta **arbola** _____ bat e, kukulua esaten jako, inausteko zera izan da, zera, halakoaren ganean geratu, eta ni entzunda nago ba, zera, sorginak etorri eta, zera, **alkarrerri** _____ eskutik helduta arbolearen bueltan:

- Lunes y martes y miércoles tres, jueves y viernes, viernes y sábado seis - Eta bueltaka hara, ezta? Eta harek arbola ganetik:

- Y el domingo siete! - Esan eutsela eta, danak **joan** _____ zirala.

06

Ba andra bat egon zan, esaten eben sorgina dala, jakina izan zan andrea ba, normala ez da, baina itxura bat eduki eban, beno, oraintxe be **akordetan** _____ naz neu be, atso zahartxua begi azulakaz eta, sorgina dala esaten eben, eta han egon zan, haren tailepean andra bat, oso txarto **gaixorik** _____, agonian, egunetan agonian, eta ezin hil ezelan be, eta lehenago egiten zan holan, agonia luzea daukanari, dirua batu, eleizan, eleizan edo dirua batu, meza bat atarateko, esate baterako, eta zenbat eta jente gehiagok emon hobeto, eta bakoak emoten eban zentimo bat edo holan, zenbat eta jente gehiagok parte hartzen eban hobeto, esate baterako meza batek balio izan baeban ba, bost pezeta orduan esaterako, mezea **aba-deari** _____ emoten bajakon estipendio lez, ba bost pezeta emoten bajakon, ba ha dirua, hareek bost pezetak **batzea** _____ komenidu izaten zan, hamar lagunen barik ba, mila lagunen artean hobeto eta

horregaitik bakotxak zentimo bat edo, holan emoten eban, eta, hori mezea emoten zan eta orduan esaten eben nasai hiltzen zala, eta hor kasu horretan, orduan orain, ganera ezagutu neban hori, gaixorik egon zana ez neban ezagututen bestea bai, sorgintzat egon zana, eta don Juan hemen abade egon zan, abadea oso majoa zan, eta esan eutsan:

- Maritere mesedez joan urliagana - Leonardoren **amaxeagana** _____ izan behar zan, hil ezinik hainbeste denporan eta ezelan be hil ezin andrea, eta medikuak be ikaratuta, eta, joan zala, joan haregana:
- Eta hareri parkeske eskatu, ze zeure parkazinoaren begira dago ha - Eta ezek be ez dau balio harentzat, trankilduteko eta, eta joan zan eta parkeske eskatu eutsan eta, ensegida hil, eta antza artean esan eutsan horrek:
- Neuk kandela berdea erreko deusut, ba zeuk agonia luzea eduki daizun...- Badakizu holako gauzak, ezta? Ba lehenagoko hasarreak eta gora-beheretan, eta antza horixe.

07

Girrintzak eta dirala eta, nire osabeari pasau jakon, joan zan Gorlizera, eta han idiak **itxita** _____ etorri zan, idiakaz joan zan hara laietan, eta etorri zanean, gaua edo, ilundu egin jakon, baina farolagaz etorri zan, eta etorri zan, Gorlizetik, baina Gorlizetik hortik **goitik** _____, hortik goitik basora, Andrakara urteteko, Andrakara etorteko, Andrakakoa izan zan eta, eta ez eban **topetan** _____ alanbradurak baino, alanbradurak baina danak pasetan ebazan, eta alanbradurak eta danak **pasau** _____, eta Lemoizera ailegau zan, eta Lemoizen kanpak egin eutsan, eta jo Lemoizen, esan ei eban, pentsau eizu zelan egongo zan:

- Niri sorginak ibili jataz, gauean. - Negar egiten eban, e? Eguno ez eban egingo, negar eta negar egiten eban.
- Sorginak gauean ibili jataz.
- Zer ba? - eta:
- Alanbradurarik alanbradurara ibili naz eta Lemoizeraino ailegau _____ naz. - Esaten eban.

08

- Urteten eben jentilak.
- Gurdian artoak hartuta **errotara** _____, bat harantza eta bestea honantza, eta topez egin eben eta biak **parau** _____ ziran teman, zeinek ea, pasoa itxi behar dauan, eta jentil hori handik pasau edo zertu zala eta, **teman** _____ dagozala:
- Zeri tema gizonak? Orain hemen ez dozue temarik behar - Ra! **Oratu** _____ gurdia, eta ra! Ipini ebala **alboan** _____, eta ra! Oratu idi buztarria eta ra! Alboan, eta pasau.

09

Antxina bere egon egiten ziran, gure aita bere ikara **itzela** _____ hartuta egoten zan, joaten zan, Armintzara ha bere joaten zan portura, portua egiten, ha egiten gure aita bere, eta goizean urteten eban, ba bostak **inguruan** _____ edo, oinez joaten zan eta, baina atzean nor edo nor, eta atzean **nor edo nor** _____.

- Gaur hartuko dodan **laseko** _____ ikararik! - Esaten, atzean sarra-sarra, sarra-sarra asmetan, eta atzera **adituten** _____ bildur, aurrera! Sarra-sarra, sarra-sarra!
- Ttio! oraintxe bizi edo hil! Oraintxe aditu behar dot - Eta aditu eta garrikoa narraz!

10

Hemen, ba solo baten, sugeari **buztan** _____ puntea kendu, eta gero joan zirala Afrikara, eta, Gabon egun, entzunda daukazu? Gabon egun baten, etxera etortea, **Gabon gauean** _____ pentsau ebala, Afrikan:

- Enei! Gaur, ba, etxean egotearren ez dakit zer emongo neuken - Esan ebala, ba mutilak, eta:
- Etxera joatea gura dozu? - Esan eutsala baten batek eta:
- Bai joango nintzake.
- Ba neuk eroango zaitut - Gauean zertuteko afalduteko. - Parau **lepoan** _____ - Ez daukazu hori entzunda? - Ez - Ondo ondo ez dakit eta - Parau lepoan, etortzen ba, jausten eta, zarrapastadea egiten badot, esan arre diablo - Eta urten eben, lepoan hartu eta badatoz honantza, eta **laprast egiten** _____ ebanean:
- Arre diablo! Arre diablo! - Esaten ebala eta, ailegau zirala eta ba etxera, Aldekoetxeko anaiak esaten eben, ez daukazu entzuterik Aldekoetxeko anaienik? Bai Patxi Ziarsolo eta..., eta ailegau zala eta:
- Beno ailegau gara. - Eta erakutsi eutsala atzamar txikia falta izan ebala, horrek ekarri ebanak arre diablo esateko esan eutsanak:
- Ikusten dozu hau atzamar txikia zelan daukadan falta? - Eta:
- Bai.
- Akordetan zara han Aldeiko soloan zelan suge bateri kendu zeuntsan, buztan puntea? - Eta:
- Bai.
- Ba hauxe da kendu zeustana niri.

Deabrua _____ izan zala edo nik ez dakit ba hori zer.

1.10. BERBA AUKERATU

Ipuin bakoitzean testuaren orde z zenbakia agertzen da. Zuk aukeratu azpiko berbetarik bat eta ordezkatu zenbakiduna.

01

Eta beste baten be Baltzola, badakizu Baltzola? - Bai, bai - __1__ egiten ziran orduan gauean, eta mutil bat Bargonditik, Bargondi badakizu non dagoan? Nire auzoa - Bai gitxi gora-behera - hementxe goian, hementxe goian eta ni horkoa naz, eta Bargonditik joaten zan Baltzolarara berbetaldia egiten, berbetaldian egiten ziran galtzerdiak, ba ardilanazkoak, kardau ardilanea, txabilan egin __2__, gero galtzerdiak egin andrak, gizonak be egiten zituen orduan batzuk baina, eta batzuk goruetan be bai, eta gauean urtetan eban orduan, Baltzolan, Bargondirako egiten ei eban ijiji! Gizonezko horrek eta, __3__ entzuten eban ijiji! Beste alderdi batetik eta:

- Jesus! Nor ete da? - Eta bidean, bide erdian __4__ ijiji! Eta, ostera bere kontestazinoa, erantzun ijiji! Hurrago, etxera sarraidan balkoian ijiji! Egin ei eban eta atarian ijiji! Eta da! Ixten dau atea, eta hamar __5__ markau ei eutsazan atean.

1	2	3	4	5
kantaldiak	ogia	urrin	atzera	erantzunak
berbetaldiak	haria	bertan	agertu	atzamarrak
berbak	lodia	kanpoan	oster bere	izarrak

02

Sorginak, sorginen __1__, haor, Kanalatik etxera ei etorren hamengo gizon bat Arteagako bat, eta hor, Argatxeko, kobearen __2__, Argatxeko zera egon zan, harextia egon zan han eta, dana ardia, txarrikumea, ku ku ku! eta, hara __3__ jaten, eta bat beraren aurretik, aurretik, aurretik:

- Hauxe etxera eroan behar dot __4__, inok be ez daki hau inok eroan dauana eta - Beragaz luzaroan ekarri ei eban, txarritxu bat, eta, eskapetan hasi jakonean:

- Jesus! Zer pasetan da ba? - Eta desagertu jakon txarri hori, eta sorginak izan zirala, antxina Jesusen izena, Jesus eta ba aitearen eta __5__ eta desagertu egiten ziran.

1	2	3	4	5
istorioa	aldamenean	ezkurrak	gauez	egin ezker
kontua	ondoan	kuzkurrak	neugaz	egin gero
ipaina	ganean	egurrak	hegaz	ekin eta gero

03

Baina ipuinik, eta egiazkoa da hau, handiena Lekeition pasau zana zan, ez dakit zenbat urte dan hau, oraindik hori argituteko dago, hemen egoan familian, Motxunenekoa esaten eutsena, __1__, eta ziran Antolin eta Maria ziran, eta Pedro Mari eukien euren gurasoa aita, eta hau zana, arrantzaleak esaten dabe-

nez euren aldiko egon zan seinerurik onena, ze seineruak igarri behar izaten eutsien itsaso ona edo txarra zer egingo eban, eta familia handia zan legez, __2__ ibiltzen ziran Gabonetan, aterik ate kantetan, kantau erreza, koitaduak eta, gero marea bitarteetan portuan lapatan eta bizitza gogorra eroaten eben, baina gauzak halantxe ziran orduan eta ba, halan hartzen ziran, pasau jakien ba matordua hiru bider egin behar dogu egunez, gitxienez gosald, bazkaldu eta afaldu eta afaritarako, ba kabrak, itsasoko kabrak, ez lehorrekoak, itsasoko honeek arrain __3__ izaten diranak eta ekarri eben eta orduan ipinten zan, kabra patata pilo bategaz, asko dagoan lekuan ze kabrea gozoago da patatea baino biak ipini ezker, baina zeozez bete egin behar dozu, estopean zeozegaz emon egin behar deutzazu eta han egoan kurtzelu hori azkenez geratu zanean pobreenetara, ze behar eban orioa eta egiten zan izurdeen zainagaz, lehenago baleagaz egiten zana, zaina badakizu zen dan? Orioa. Berari egosita ataraten jakon orioa, haren azalagaz egiten zan, eta han San Juan Talegon egiten eben hartu eta ipini __4__ eta han urtuten zan, ba, usain bat botaten eban, eta honek kurtzelu hori biztuta eukien, eta han eutsen euren euron afaritxua jaten, eta azkenean geratu zan kabra bat, eta errespeto edo heziketea edo ez dakit ba zelan azaldu hori ba, ba alabeak esan eutsan aitari:

- Aita, jan eizu zuk.

- Ez, ez, jan daijala Juanek ze honeek koitaduak gitxiago jan dabe guk baino.

- Ez, ez, hartu eizu, hartu eizu.

Eta horretan ebiltzazala, orio gastau jakon kurtzeluari, eta geratu ziran ilunetan, gau ilunean geratu dira, topau behar zan potua non egoan bestea, eta bestea behar zan eta denpora hori be joan zan, eta halako baten egin ebenean bete eta biztu ebenean kurtzelua __5__ ez, eta atara deutzue manjujia esaten jakona hemen drogea hasarrea, bata zeu izan zara, katua izango zan, katua kanpoan ei egoan, katua kanpoan ei egoan, eta egin eben euren hasarre gogorra, eta oraindino gaur be, inok ez dau argitu nok jan eban ha kabrea, hau Motxuneko kabrea famadua da, eta oraintxe be Motxuneko kabrea, halan, hasarre sortzen danean ezin, konpondu, zaharrak:

- Ea berton pasetan dan Motxuneko kabrearena, e?

1	2	3	4	5
gaitzizena	ortozik	orritxuak	galderetan	kabrarik
abizena	oinutsik	gorritxuak	galdaretan	abarrik
ezizena	pozik	itsuak	alde haretan	bakarrik

04

Euren kontuak jakin egiten zirala kalean eta gero ba jakina! Eurak alkarregaz etxean ibili behar zituen __1__ eta danak eta kalean jakin. Eta hauxe:

- Inor ez da eta zerean eta - Eta, ba halako baten konturatu ziran katu bat etorten zala. - Gauean-gauean - Gauero, katua __2__ zala, eta egun baten ba, konturatu ziranez, katua sartzen zala, andreak, bere gona, gonapean, mazua eukan, mazua edo matrailua edo, egurra edo, zer edo zer - Gizona geratu zan, ezkaratzean gizona geratu zan - Nik, e, nik andreak atara ebal beraren gonapetik uste dot, eta katuak entzuten zituan kontu guztiak, eta handik konturatu ziran katua zala, ze, zera, kontuak eroaten zituana eta. Orduan egin zan gau baten gizona geratu, andrearen erropekin.

Bai gorutan.

Gizona geratu zan __3__ andrearen erropekin.

Erropekin eta gorutan, bai!

Eta sartu zan katua bentanatik.

Eta esan eban katuak ze:

- Gizona eta __4__! - Besteak erantzun eutsan:

- Katua eta berbetan? - Eta dranba! Jo eban, eta urten eban harek, tipili-tapala-tapala baina ez ekien bizi edo hil edo zer, eta hurrengo egunean, kanpaiak, eta enterrua:

- __5__? - Eta:

- Bai ondo dakizu zuk zein hil dan eta zer. Eta, pentsetan eben kaleko jenteak, eurak jakin egin behar ebela ha katua zein zan edo, eurak hil ebana zana, haitik...

1	2	3	4	5
gainbehera	sartzen	ezkerrean	garaietan	zailena
gorabehera	sortzen	ezkaratzean	gorutan	zeinena
gai berak	zer zen	eskatzen	horretan	zuen

05

Amama zahar bat egon zan hemen, larogeita hamasei __1__ hil zan eta harek esaten eban, __2__ bi-deetan esate baterako, kaminoan kurtzea badago, hareetan orio __3__ barruntetan zala, eta laminak egoten zirala, laminak, eta burukoetan eta be, igual __4__ soltau, kontetan euskun guri, burukoa soltau eta han __5__ formatxuak eginda eta egoten zirala.

1	2	3	4	5
ekaz	kurutze	gordina	burukoa	oholezko
eskas	urten	usaina	bertaltoa	oilasko
urtegaz	bertan	lorrina	barrukoa	ulezko

06

Eta beno ba, Mundakako andra horregaz egon tabernan eta joan zan eta beno ba:

- Ikusiko dozu ba zelan __1__ jatzun ja, eta egizu horixe beharra eta ez dozu gehiago etorri beharrik edukiko, zuk trankil segidu horixe egiten eta osatuko jatzu. - Eta, berak handik urten ebanean pozik dino ba:

- Oraintxe dominauko zaitut zu, zure gauzak esan deustazuzanak, ba neuk dominauko dodaz oraintxe - Ba pentsau eban aitak, pentsamentua bakarrik, esan ezer be ez! Urten ebala dino tabernatik, eta Sollubeko, Sollubetik oinez orduan, Mundakatik edo, Mundakatik hona oinez, __2__ baso Arrietatik, eta ibili eta ibili, eta ibili eta ibili eta ibili eta ibili eta inoz ailegau ez etxera, eta ja, kantzau be ez! E? Eta ibili eta ibili esaten eban aitak, eta ibili eta ibili, baina non dagoanik ezin __3__, non dagoan, eta

erreka ezkina baten, ura korrientetxua dagoan erreka ezkina baten, jesarrita parau zala, zigarro bat, erreten hantxe parau zala, eta adi ezkina guztietara eta, inor eta ezer __4__ ez eta inok ez eutsan ezer egiten baina, ezin ailegau etxera eta ezin igarri non dagoan, eta esan eutsala hantxe erreka ezkinen zigarrotxua erretan dagoala esan eutsala:

- Niri, Jaungoikoak ez ete deust emongo entendimentua, non nagoan jakiteko? - Holantxe gora adi parauta esan ebala:

- Ez ete deust emongo entendimentua non nagoan jakiteko! - Eta __5__ laino ilun bat pasatea moduan ra! Argitasuna etorten jakola, eta taka-taka-taka! Handik gora, etxera.

1	2	3	4	5
sendatuko	auzorik	aurkitu	agiri	ezin
osatuko	basorik	garbitu	argirik	zeinda
galduko	guztiori	argitu	biderik	hain

07

Lehenago goruetan egiten eben andrak, gauean, zera, __1__ linoa iruten egiten eben eta halan, andreari sutondoan __2__ gelditu eta, sorgina etorten jakola tximiniatik behera, eta zera, gizon hori etxean eta gizona plantetan zan baina ez jakon etorten, eta halan, denporea, __3__ aurrera eta, egun baten bera plantau zan gizona, jantzi andrazkoaren gonak eta zerak eta, goruetan, eta, burduntzia sutan, gorituta eukan, eta, ez jakon agertzen baina, halako baten, etorri eta esan eutsan, __4__ behera etorrira:

- Bizarrak eta goruetan? - Eta hartu eban zer hori eta sartu eutsala, eta baina joan zala atzera gora:

- Katua izanda berbetan? - Esan eutsala atzera, eta gero __5__ auzoko atsoa dagoala gaixorik.

1	2	3	4	5
gurean	goruetan	ardurea	baratzean	aldamenean
zerean	orduetan	denporea	laratzean	biharamonean
zubian	lotan	itxurea	ertzean	berdegunean

08

Ez dakit ba zelan zan be baina bat __1__ entzunda, ei zan, hankabakarra edo, eta, ardi taldeagaz ibiltzen ei zan, eta gizonak jaten ei zituan ez eukan beste zer janik eta gizonak, eta engainauta ekarten ei zituan barrura, eta baten be ardi talde handiagaz ei egoan eta edurra egiten ei eban eta, esan ei eutsan lagunduteko barrura, ardiak gordeten, eta afaria emongo deutsala, eta sua eginda ei eukan eta, beste horrek ikusi ei eban sutan, eukala pertsonarean hankea lapikoan sartuta __2__:

- A bai! - Pentsau ei eban:

- Lehenengo horrena janjo jok eta gero neurea jango jok horrek, baina ez jok jango ninerik - Pentsau eban, eta egin ei eban, ardiei atea zabaldu, eta ardi artean pasau bera, ba besteak igarri, eta ardiei danei holan __3__, eskuagaz pasetan ei eutsen, hankabakarra ala __4__ ez dakit zan hori, begibakarra pentsetan dot izan be, begibakarra, eta ardiei danei holan kolpe eta egin ei eutsen, bazterrean ei eben eskegita ardiaren narrua, eta bera harexegaz tapau, eta ardi taldean pasau ei zan, eta gero esan

ei eutsan, zelakoa zan esan eutsana? __5__ ei zan esan eutsana ba, nik jakin izan banaioan hori, lehenago egin behar neban, eta sutan ei eukan, burduntzia esaten jakona, burdina, burdina berotzen, ei eukan, eta bera, gizon hori egoala, distraiduta, egin ei eutsan, begi bakarra zan horixe, egin ei eutsan burdina bero hori berari sartu, beste begian eta han geratu ei zan, itsututa eta ardiak hartu eta eskapau ei eutsan beste horrek.

1	2	3	4	5
badaukat	gogortzen	lepoan	akerra	zelebrea
badot	egosten	alboan	bagibakarra	zeharbidea
bakarra	zertzen	kolkoan	aldebakarra	sarbidea

09

Ba beherainoko ulea edukiten eben eta txikiak ei ziran botilaren beste ingurukoak edo ez dakit ba __1__ izan ziran, ni txikitxu izan nintzan eta, eta han iturrian orraztu, eta bertan itxi orrazia ahaztuta, eta ha izan zan legez, herri bidea albotik, __2__ estratzea esaten jakona, __3__ aldian ba gizon bat joan ganaduakaz gurdiagaz, eta ura edaten joan eta ha orrazia topau han, han ikusi, eta gixajoak __4__ koiu eta etxera eroan, eta gero barrian joan zanean urten ei eutsan lamineak, esan eutsan:

- Niri ekarten ez badeustazu intzuzko orrazia, neuk kenduko deusut aurrean daroazun behi txikia. - Eta __5__ egin eutsala, orrazia.

1	2	3	4	5
zelakoak	pasoetarako	barrengo	orrazia	ahoa
zulakoak	basoetarako	zaharren	harresia	eroan
ze lekuak	bi eratako	hurrengo	berezia	buruan

10

Beste bat kontetan eban, __1__ egon zirala hamen Ogoñon, pentsau zelako urteetako gauzak! Laminak egoten ziran, laminea zeri esaten eutsien? Bertan basoan hazinekoak edo jaio edo hazinekoak edo, kobetan edo, ba holakoxe __2__, eta han, orain Karmen eta bizi diran lekuan, Karmen Altza bizi dana, han behean bizi ei zan, izena esaten eban berak andrearena, eta egon ei zan, __3__ ipinita, txorizoa erreten, eta etorri ei jakon laminea eta, barea, makilan berak be barea ipini:

- Zuk koipetsu eta nik akatsu, zuk koipetsu eta nik akatsu. Eta halako baten, ernegau eragin eutsanean, zer egin eutsan andreak? Burduntzia begitik sartu, horretarako esan ei eutsan lehenengo:

- Zelan daukazu zuk izena?

- Nik neuk. - Eta harek andreak nik neuk, eta joan ei zan begitik sartu burruntzia eta negarrez joan ei zan lamina hori etxera, eta ze:

- Nok egin deus ba? - Eta:

- Nik neuk.

- Heuk egin badon heuk osatu eina! - Egiten ei eutsan:

- Nok egin deutsu? - Eta:

- Nik neuk - Ze nik neuk esan eutsan izena eta:

- Zuk __4__ eta nik akatsu - Eta ernegau eragin eutsanean besteak burrunzia sartu __5__, eta negarrez joan zanean eta:

- Nok egin deutsu? - Eta:

- Nik.

- Heuk egin badon heuk osatu eina!

1	2	3	4	5
burdinak	zer edo zer	zotzean	gogotsu	behetik
laminak	zerez	hotzean	koipetsu	begitik
mihinak	sugertez	ezkatzean	beheko su	beti

2. HIZTEGIA

Eranskin honetan testuen ulermena oztopa dezaketen berbak paratu ditugu euren esangurekin. Hiztegi antzera agertuko dira, kategoria gramatikalak, adiera desberdinak, erabilpenaren oharrekin eta kasu askotan dagozkien sinonimoekin.

A

- abiadaka:** 1 adond. zerbait presaz, arineketan egin. 2 adond. oinez abiadura handiz ibili: abiadaka joan da. Sin. Lasterka, arineketan, arrapaladan. Ant. Astiro, geldiro
- abiatu:** da/du ad. 1 norabait joateko bidean jarri: zer ordutan abiatu da mendirantz?. Sin. Atera, irten. Ant. Geratu. 2 zerbaiti hasiera eman: euria abiau du. Sin. Hasi, ekin. Ant. Amaitu
- aditu:** du ad. 1 norbaiten erregu, eskari edo oharretara adi, arretaz egon. Sin. Entzun, begiratu. 2 esaten denaz jabetu: ez entzun egin badu ere, ongi aditu du. Sin. Entzun, sumatu, ulertu. 3 zerbait ziur jakitera heldu ez arren, aurretiaz antzeman. Sin. Sumatu
- agiraka egin:** dio ad. ondo ez dena egiteagatik edo, garratz hitz egin, lotsak eman. Sin. Erasi, haserre egin, errieta egin. Ant. Txalotu, laudatu, goratu
- aguazil:** iz. [ar. al-wazîr, ministroa] udal-ordena eta aginduak betearazten dituen. Sin. Udaltzain, txinel
- ahausi:** iz. txakurraren hotsa: txakur txikitxo baten ahausia entzuten da. Sin. Zaunka
- ahausika:** adlag. behin eta berriro zaunka eginez. Sin. Ahausika, zaunkaka
- ahunzkuma:** iz. (Zool.) ahuntzaren kumea, arra nahiz emea. Sin. Ahuñe, antxume, ahume
- aitearen egin:** du ad. Gurutze Santuaren ezaugarria egin eskuaz
- akabuan:** adlag. 1 halakoren batean, denbora luzea igaro eta gero: itxaron eta itxaron, azkenean heldu zen. Sin. Azkenik. 2 zerbait amaituz doanean, zerbaiten bukaeran: mende honen akabuan. Sin. Hondarrean, amaieran, bukaeran. Ant. Hasieran
- akaburengo:** izlag. dagokion izenaren aurre-aurrean jarri, hark ez duela bere ondoren ezer nahiz inor adierazten du: jaietako akaburengo eguna dugu. Akaburengo lasterkaria heldu da helmugara. Sin. Azken. Ant. Lehen, lehenengo, aurreneko
- akordau:** da/du ad. 1 pertsonen artean erabaki bateratsua hartu. Sin. Berbatu, adostu, hitzartu. 2 korde gabe lotan egon ondoren esnatu. Sin. Iratzartu, itzartu, itzarri. Ant. Loak hartu. 3 zerbait burura etorri. Sin. Oroitu, gogoratu, bururatu. Ant. Ahaztu, ahantzi
- akulu:** iz. puntan ezten edo ziria duen makila luzea, abereak ibilarazteko dena: probetan akulu zorrotzez ziztatzen dituzte idiak edo zaldiak. Sin. Pertika

alanbradura: iz. alanbre-sarez nahiz arantzadunez egindako hesia: soroetan abereak sar ez daitezten eta gerratean arerioei bidea eragozteko alanbradurak jarri ohi dira

albako: iz. eguna argitzean jotzen izan den kanpaiaren izena

albandorraz: albaintzeko (albanduteko) erabiltzen den jostorratza

aldea: iz. 1 kaletik bakartuta aurkitzen den etxebizitza. 2 herrigunetik edo elizaldetik berezirik dagoen lekunea, mendi barnea: aldean bizi gara. Sin. Baserri, aldea-etxe

alogereko: iz. 1 alogera irabazteko behar egiten duen pertsona 2 ugazabaren esanera lan egiteagatik jasotzen den honenbestekoa. Sin. Lansari, soldata, alokairu.

amantal: 1 iz. arropak ez zikintzearren, idunetik zintzilik eta atzealdean lotuz, belaun ingururaino iristen den gaineko jantzi arina. Sin. Amantal, mandar

amaxe: iz. ezkontidearen ama bestearentzat: senarraren ama da emaztearen amaxea, eta emaztearen ama senarraren amaxea. Sin. Amaginarreba, aube

anda: iz. 1 (Pl.) lauren artean zenbait zama sorbaldez sorbalda garraiatu ahal izateko, bi haga luze ertzetan paraleloki ezarririk dituen zurezko egitura: Olentzaro andetan erabili zuten kalez kale. 2 (Pl.) eri, elbarri nahiz zauritua erabiltzeko kamaina: lau gizonek elbarri bat zeramaten andetan, Jesusi erakusteko asmoz. 3 hila garraiatu eta ehorzteko hilkutxa: orain dela gutxi bizi-bizi eta osasuntsu zen mutil gaztea, andan dugu gorpu. Sin. Zerraldo

anega: iz. labore eta lurreko beste zenbait emaitza pisatzen erabili ohi den neurri zaharra (50 kilo inguru ditu, baina toki batetik bestera badu alderik): bi anega arto eraman ditu bolu edo errotara

aingeru: 1 iz. espiritu hutsezko izakia: aingeru jagolea. 2 izond. ingurukoentzat atsegingarri den pertsona zintzo eta ona denaz esan ohi da

angeru: ikus aingeru

antxina: adond. orain dela urte asko: Santimamiñeko marrazkietan ageri denez, antxina bisonteak bizi ziren Euskal Herrian. Sin.

argiontzi: iz. argia babesean edukitzeko tresna: antzina oliozko argiontziak erabiltzen ziren. Sin. Kriseilu, lanpara, farol

arima egun: iz. eliza katolikoan hildakoen alde otoitz egiteko egun berezia, azaroaren bia

aringa: adond. presaz, bizkor, abiada bizian (moduzko aditzondoa da): aringa aritzeak okerra ekarri ohi du sarri. Sin. Lasterka, arineketan, presaka, arrapaladan, arin-arin. Ant. Astiro, geldiro, poliki

armoza: iz. goizean hartzen den lehen janaria: armozutan, fruta eta kafesnea hartzen ditudan bitartean, "Berria" irakurtzen dut

aro: iz. atmosferak duen egoera: kaletarrentzat aro ona dena, txarra izan daiteke baserritarrentzat. Sin. Aro

arrapaladan: adlag. zerbait arin-arinka, abiadura handiz egiteari deitzen zaio: arrapaladan etorri da. Sin. Presaka, arineketan, lasterka, karraderan, galapan. Ant. Astiro, geldiro

askazi: iz. 1 elkarren artean odol erlazioa duten pertsonak. Sin. Senide, ahaide. 2 familia bateko jatorria edo arbaso berberengandik datozen belaunaldien segida: 'Andre Garazi, Andre Garazi/ ekarzu nire orrazi/ bestela galduko dizut zure ondorengo askazi'. Sin. Leinu, sortzapen, etorki.

ataute: iz. hila garraiatzeko eta lurperatzeko hilkutxa. Sin. Zerraldo, katabut

atzen: 1 adond. eta izond. aldiz nahiz tokiz, beste guztiak baino atzerago edo atzeko muturrean dagoena, heldu dena...: lehenak atea zabaldu, erdikoak iragan baino ez eta atzenak atea itxi. Aretotik atzenengo irteten denak itzal dezala argia. 2 iz. zerbaiten amaierako aldia nahiz amaiera bera: hitzaldi aspergarri horrek ez du atzenik. Sin. Bukaera, amaiera, akabu. Ant. Hasiera, hastapen. 3 dagokion izenaren aurre-aurrean jarririk, hark ez duela bere ondoren ezer nahiz inor adierazten du: jaietako atzenengo eguna dugu. Atzenengo lasterkaria heldu da

aube: iz. ezkontidearen ama bestearentzat: senarraren ama da emaztearen aubea, eta emaztearen ama senarraren aubea. Sin. Amaginarreba, amaxea.

aurki: adond. esaten dena gerta litekeena edo zatekeena dela adierazten du, bereziki gerta dadin beldur bagara: etorriko da aurki, ez du ezer esan baina. Sin. Agian, hurrean, apika. Ant. Ziur

azpi: iz. 1 kortan ganaduari behearen ganean egiten zaion ohe antzekoa 2 zerbaiten beheko lekua adierazten duen hitza: pozik egoten da txakurra mahai azpian etzanik. Itsasoak badu gaina, baina ez azpirik, hondoa baizik. Sin. Behe. Ant. Goi. 2 (Gram.) posposizio bezala honela jokatzeko du: oinetakoaren azpian zapalduta ezkutatu zuen milakoa. Ohe (aren) azpian gorde zuen. Esaldi horren azpiko egitura jakin nahi nuke. Zubi (aren) azpiko korronea. Lur (raren) azpira sartu ziren. 'Hodei guztien azpitik, sasi guztien gainetik'

azpigarri: iz. (Bot.) abereei etzaten diren tokian, bigungarritzat, jartzen zaion belar ihar, ira, orbel eta abarrez osatutakoa: lasto edo galtzua eta zerrautsa dira azpigarriak erabilienak. Sin. Inaurkin

azpira: iz. orea egiteko aska antzekoa: azpirako irinetara ur pixka bat isuri eta nahasiz egiten da orea. Sin. Ore-mahaia, oraska

B

baino: junt. 1 Jatabeko testu baten agertzen den moduan eta Txorierrin eta Uribe Kostan arrunta den moduan “baizen”en baliokidea da berdintasuna adierazten duten moduzko gonbaratiboetan: “Inoren ama ama ona da, baina norberarena dan baino ona ez”; “Iretargia argia da baina eguzkia baino argia ez” 2 desberdintasunezko perpaus konparatiboetan (-en) baino...-ago ´ egituraz erabiltzen den juntagailua: esan duen baino zailagoa da. 3 perpaus koordinatu adbertsati-boetan, lehen perpaus ezeztatutakoa bigarrenean baieztatzeko honen azkenean jartzen den hitza: balea ez da arraina, itsas ugaztuna baino. Sin. Baizik

bariku: iz. astearen bosgarren nahiz seigarren eguna, ohitura eta lekuaren arabera. Sin. Ostiral

barrian: adlag. ostera ere, beste behin ere: irakur ezazu barrian!. Sin. Berrero, ostera (ere), atzera (ere). Ant. Inoiz ez, sekula ez.

barruntau: du ad. gauzak ondo jakin gabe, itxurak soilik kontuan izanik, iritzia gauzatu edo eta juzkuren bat egin: etxetik irten orduko barruntau nuen zerbait txarra. Sin. Sumatu

bartzun: iz. beheko suan txingarrak eta hautsak batzeko erabiltzen den burdinazko tresna

bedarleku: iz. bedarra hasten den landa. Sin. Belartza, larre, zelai

behingoan: adlag. noiz galderari, oraintxe bertan kontzeptuaz erantzuten dioenez esaten da. Sin. Berehala, atoa, saskoan, supituki. Ant. Geldiro, astiro

behintxa: iz. behi gaztea oraindino umerik egin ez duena. Sin. Biga, bigantxa

bendeja: iz. plazara saltzeko errotan den jeneroa

berbetaldi: iz. berriketa, denbora-pasako hizketaldia: berbetaldi atseginak egiten genituen elkar ikusten genuenean: berbetaldi gozoa izan zuen amonarekin. Sin. Jardun, jardunaldi, hizketaldi, barriketaldi

beresi: iz. berez sortutako zuhaitz, zuhaixka eta sastrakaz osatutako lekua: beresian sartu eta irteera aurkitu ezinik estu eta larri zebiltzan mutikoak. Sin. Berroa, txara

bestaldeko: iz. bizitza biko etxeetan alboko auzoa

boskotx: iz. landara rutazeoa: urdailena kentzeko enplastua gauza askogaz egiten da: urdel-bedar, boskotx eta erromerua haustuta. (B) Azkue.

bukoi: iz. 200 litroko upela

burduntzi: 1 iz. okelak, arrainak suaren gainean erretzeko erabiltzen den tresna: jokoa ez da errenta, hobe oilaskoa burduntzian erreta. Sin. Gerren. 2 iz. tarteren batetik tantaka erortzen den ura izoztean gelditzen den izotz-puska luze eta zorrotza: kanpandorretik luzaro zintzilik egon ondoren, izotz-burduntziak urtu eta erortzen hasi ziren. Sin. Kandalu, leikandela. 3 iz. (Zool.) ibai eta aintziretan hegazka ibili ohi den abdomen luze eta zorrotzeko intsektu arkipteroa. Sin. Mariorratz, sorgin(-)orratz. 4 iz. eta izond. ekin eta ekin nekagarri, gogaikarri gertatzen denaz edo patxadarik gabe aritzen denaz esaten da: ez hadi burduntzia izan

buruko: iz. ohean burua ipintzeko erabiltzen den kuxin luzanga

D

dandarrez: adlag. lurretik jaiki nahiz jaso gabe, zorua igurtziz: amona gaixoa han dago negarrez, katuak eraman baitio taloa dandarrez. Sin. Herrestan, tatarrez, dandarrez, narras

droga: behar ez denean jolasten duen haur nahiz neska-mutilen egintzari edo okerkeriak egiten dituenari buruz esaten da: gure etxean hamabi neba-arreba gara, ez da droga faltarik inoiz izan. Sin. Istilu, liskar. Ant. Bake

E

eguen guren: iz. Aste Sainduko osteguna. Sin. Eguen santu

egundo: 1 adond. ezezko perpausetan inoiz ere ez: egundo ez dut sinetsi horoskopoetan. Sin. Sekula, egundaino. 2 interj. harridurazko hitza. Sin. Arraioa!, arranopola!

ei: partik. (Gram.) hiztunak gauza baten ziurtasunik ez duenean, baina jendeak hala dioela adierazteko, aditz trinkoaren edo laguntzailearen aurre-aurrean jarririk, erabiltzen den hitza: garai batean sorginak biltzen ei ziren koba hartan. Sin. Bide, omen

eixa: ikus exa

enbra: iz. sexuz femeninoa den pertsona: enbra ugari ikusi dut kaian sareak konpontzen. Sin. Emakumezko, emakume. Ant. Gizonezko

ermita: iz. (Erl.) auzoetan eta sarritan bakardadean egon ohi den eliza txikia. Sin. Baseliza

ernegau: da/du ad. sutan, haserre bizitan jarri: iturgina ez zetorrela jakitean, zeharo ernegau da. Sin. Sumindu, sutan jarri. Ant. Baretu, lasaitu

erpe: iz. (Zool.) zenbait ugaztun, narrasti eta hegaztiren atzapar zorrotza; hedaduraz, zuhaitzaren sustraia. Sin. Atzapar

erregular: adlag. dirudienez, beharbada, aurki, hurrean (ziurtasunik gabe baieztatzeko erabiltzen da): etorriko da erregular. Sin. Ausaz, agian

erreskada: iz. pertsona, animalia nahiz gauzak elkarren segidan jarriz osatzen duten lerroa: soldaduak erreskadan jarri ziren, elkarren jarraian. Sin. Ilara, lerro. Ant. Multzo, pilo

eske: iz. postposizio bezala, ´ibili ´, ´joan ´, ´etorri ´, ´jarraiki ´ eta antzeko aditzekin, eskatzen, galdetzen... esangura adierazten du, edo eta, zenbait tokitan, -en bila: eguerdian perrexil eske eta arratsaldean gatz eske etorri zaigu atera. Laguntasun eske datorkizun eskaleari, duzunaren ereduaz emaitza. Itsasoa nahiko eskas dago baina arrain eske atera dira. Eskubide berrien eske dihardute

espil: 1 iz. abere batzuek bekokian edukitzen duten osterantzeko koloreko unea. 2 lohiune 3 iretargiak edukitzen dituen beltzuneak

etarte: iz. etxeetako ate inguruan izan ohi den aterpea: sar zaitez larrainetik etartera, euria hasi du eta. Sin. Atarte, atari, ataurre, ateta

etxeandera: iz. etxeko ugazaba edo etxeko jaunarekin ezkondu dagoen emakumea, eta etxeko zereginen ardura duena. Sin. Ugazabandre, etxeoandre

exa: iz. lurra lantzeko erabiltzen den hego bakarreko tresna.

exabar: iz. exarekin egiten zen ildo

exatu: du ad. exarekin lurra landu

ezizen: iz. pertsona bati jatorrizko izenaren ordezkari jartzen zaion ordezkari izena. Sin. Izengoiti, goitzen, gaitzizen

F

familia: iz. [lat. familiam, pertsona baten otsein edo zerbitzari multzo, famulum-etik, otseina] 1 etxe berean bizi diren aita, ama eta seme-alabek osatzen duten elkarte. Sin. Sendi. 2 euren artean antza duten animalia, landare, mineral eta pertsonen multzoa

fradu: iz. (Geogr.) abereak bazkatzeko edo haiei janarazteko erabiltzen den landu gabeko belardia. Sin. Belardi, zelai, larre, lantzar

frantsesa: iz. Euskal Herrian ere ereiten zen belar lorea

G

galdara: iz. [lat. caldarium] (Indus.) edozer berotzeko balio duen metalezko ontzi handia: txahalak galdara bete esne edaten du. Sin. Pertza, pertz

galtzu: iz. 1 (Bot.) gari-landareari garaua kendu ondoren geratzen den lastoa. 2 (Geogr.) aldi batean landu gabe uzten den lursaila. Sin. Lugo

garaitako: izlag. gainerako

garia jo: du ad. galtzua eta alea banantzeko beharrezko den egintza burutu: egintza honen izena galburuak harrian kolpatuz galtzutik aleak banantzen ziren garaikoa dirudi, baina gaur egun makinaren bidez egiten da. Sin. Ogi jo

gaubela: iz. 1 hildakoari lagun egiten gaua pasatzea. Sin. Beila, hilbeila. 2 gaua zerbait egiten, loak hartu gabe iragatea

girrintza: iz. txerriek, basurdeek eta kidekoek egiten duten hotsa: txerriak, hiltzen dutenean, indartsu egiten du girrintza. Sin. Kurrinka

gizongai: iz. ezkontzeko hitza emanik duen gizonezkoa. Sin. Senargai, mutil lagun

goritu: du ad. suaren edo berotasunaren eraginez gori bihurtu edo bizi-bizi jarri

goru: iz. haria egiteko erabiltzen den gailua. Sin. Kilo, linai

guardasol: iz. nahiz eta jatorriz eguzkiaren izpietatik jatorria denaren izena izan, euritakoari deitzeko erabili izan da

H

hagingorri: iz. urrezko hagin ordea

halaseko: izlag. zerbaitek tamaina handiko tasunak dituela aditzera emateko konparaziozko perpausetan erabiltzen den hitza.

hamaseiko gorri: iz. lehenagoko diru mota

harribola: iz. forma esferikoa duen harria

harrikoa egin: du ad. (Sukald.) baxera eta sukaldean janaria prestatzeko erabili ohi diren tresnen garbi-ikuzia egin: senar-emazteek txandaka egiten dute harrikoa; aste honetan gizonari dagokio

hatx: iz. naturak sortu duen erara agertzen den landu gabeko arrokazko masa handia. Sin. Harkaitz, arroka

herri bide: iz. auzokoena edo herritarrena den bidea, jabego pribatua ez duena. Sin. Auzobide

herri oilar: martxoan jaiotako oilaskoetatik hazitako hegaztia

hondatu: da/du ad. 1 urpera joan nahiz bota: itsasontzia hondatu zaigu. Sin. Hondoratu. 2 norbait diru eta ezertxorik gabe gelditu: Koldo jokoan hondatu egin zaigu, hau da, dena galdu du. Sin. Suntsitu. 3 zerbaitek bere erabilgarritasuna nahiz beste tasunen bat alferrikaldu: hondatu duzu auto berria. Lantegi hura hondatu egin da

hurreean: adlag. antza, dirudienez, beharbada (ziurtasunik gabe baieztatzeko erabiltzen da): etorriko da hurreean. Sin. Ausaz, agian

hutsitu: da/du ad. 1 zerbaiten barruan dagoena kendu nahiz galdu, ezer gabe edo hutsik geratu nahiz utzi: huts dezagun pitxarra. Martxa honetan itsasoa ere hutsituko dute. 2 barneko sentimenduak askatuz kanpora irteten utzi, gehienetan lasaitasun-sentsazioa izaten delarik. Sin. Asaskatu, lasaitu

I

ibiltau: 1 batetik bestera maiz ibiltzen dena: ibiltzea maite duena: asko dira gizon eta emakumeen artean ergelak, ibiltauak, alferrak. Sin. Ibiltaria, ibilkaria. 2 bizi izateko egoitza edo leku finkorik ez duena: ijito ibiltauak ezagutu izan ditugu beti eta nekez ekanduko dira etxeetan lasai bizi izatera. Sin. Nomada. 3 bazterrak ikusi eta ezagutzeko bidaiak egitea gogoko duena: gure itsasbazterrak eta mendiak ikustera etortzen diren ibiltauak ugari dira. Sin. Ibiltaria

idi-buztarri: iz. idi bikotea solo beharretan nahiz gurdiari tiraka jarduteko dena

iguzi: du ad. norbaiti maitasunezko zirriak edo igurzketak leunak egin: neska-mutilak ikusi ditugu egun argiz elkarri iguzi egiten. Sin. Laztandu, xerak egin. Ant. Jo, jipoitu.

ilunde: iz. ilundu aurreko egunaren azken orduetako denbora: goizean lanera, ilundean tabernara... noiz itzuliko ote da etxera?. Sin. Ilunabar, arrastiri, arrats. Ant. Egunsenti, egunabar, goiztiri

iritxo: iz. (Lit.) herriko sineskeren arabera, etxe batzuetan, bereziki gaztelu eta etxetzarretan, bizi den eta gauez durundiak, zaparradak eta kalteak sortzen dituen pertsonaia mitologikoa; zenbait tokitan, kalte nabarmenik sortu gabe, etxekoei baketan uzten ez dien eta hauek ikaratzen aritzen den deabrutxo bihurri nekagarritzat hartzen da. Sin. Inguma

itaun: iz. gauza, pertsona nahiz berriren bati buruz zerbait jakin nahi dugunean egiten den esaldia: haurrek itaun zorrotzak egiten dituzte. Sin. Galdera

izar buztandun: iz. (Fis.) trinkoa ez den ardatz edo nukleoa eta, eguzkiarekiko egoeraren arabera, aurretik, inguruan nahiz atzetik atmosfera argitsua dituen astro higikorra. Sin. Kometa

izurde: iz. (Zool.) lepo beltz, azpi zuri, buru handi, begi txiki betiletsu, aho oso handi, bi matelezurretan hortz koniko, mutur luze eta sudurzulo bakarreko arrain itxurako ugaztuna (gizakiaren adiskidetzat hartu izan da eta itsas zooetan saltoka ikusi izan ohi da)

J

jantzan egin: du ad. gorputza doinu baten erritmoz artistikoki mugitu. Sin. Dantzatu, dantza egin

jaurti: du ad. zerbait toki batetik beste batera indartsu, abiadura handiz bota. Sin. Iraitzi, bota

jazki: iz. 1 pertsonak gorputza estaltzen erabiltzen duen oro. Sin. Jantzi. 2 oihal berdinez bi ataletan egina delarik, gorputzaren goialdea eta behealdea estaltzeko gainerako arropen gainetik jartzen den jantzi dotorea

jenero: iz. dendetan edo azokan eskaini ohi den salgaia

K

- kabra:** iz. (Zool.) bizkarraldean adar antzeko irtenuneak dituelako, ahuntzaren irudikotzat jotzen den arraina
- kampa:** iz. [lat. campana, kalitaterik oneneko brontzea ematen zuen Campania lurraldearen izenetik] eliza dorreetan egon ohi diren brontzeko tresnak, alderantzizko koparen itxura eta barruan doinua ateratzen duen mihia dutenak. Sin. Ezkila
- kantarila:** iz. euri-urak nahiz komunetako hondakinak bideratzeko lurrazpiko isurbide edo hodia. Sin. Errestali, isurbide, estolda
- karabi:** iz. (Kim.) karea egiteko erabiltzen den labe berezia
- kardau:** du ad. edozein ehun-gai iruteko prestatu
- karraderan egin:** du ad. oinez abiadura handiz ibili. Sin. Lasterka egin, arineketan egin, korrika egin. Ant. Geldi egon, astiro ibili
- karro:** iz. (Nekaz.) nekazarien eta meatzarien artean zamak garraiatzeko erabiltzen den ohiko ibilgailua: karroa zaldiaren aitzinean jarri. Sin. Gurdi, orga
- koipetsu:** 1 izond. koipe ugari duena: txerrikoa oso koipetsua izan ohi da. Sin. Urintsu, gantzatsu. 2 izond. eskuarki interes jakin batzuk direla eta berba gozoak esaten edo laudoriotan aritzeko joera duena: ez jaramonik egin horri koipetsu hutsa da eta. Sin. Losintxari, lausengari. Ant. Latz, zakar. 3 izond. garbitzeke, ugerrez eta zikinkeriaz beterik ibiltzen den pertsona nahiz horrela dagoen gauza: bere txapel koipetsua eskuetan zuela etorri zen. Ijito koipetsua. 4 iz. frijitutako gai ezberdinez egindako janaria: 'Maritxu, Maritxu, gozozale zara zu! / Maritxu, Maritxu, bizitzen badakizu. / Goizean-goizean txokolatea/ arratsaldean koipetsu'
- koitadu:** izond. adore gutxikoa izan eta gupida sortzen duen pertsonaz esaten da. Sin. Errukarri, gizagaixo, gajo. Ant. Zorioneko
- koiu:** du ad. 1 mugimenduan ari den abere nahiz pertsonari oratu, ihes egin ez dezan: katuak sagua koiu du. Sin. Atzeman, harrapatu, heldu, oratu. Ant. Askatu, jaregin. 2 ikus ostu, lapurtu
- kopeta:** iz. 1 aurpegiaren goialdean ilearen hasiera eta bekainen arteko aldea: kopetatik izerdia zerion Koldori. Sin. Motots, bekoki. 2 zerbaiti nahiz norbaiti aurre emateko adore, kemen edo ausardia (ezezko eta harridurazko perpausetan erabiltzen da batez ere): hark ez du horrelakorik inori egiteko kopetarik. Sin. Aurpegi. 3 idi nahiz behiak uztartzerakoan bekokian, uztarri azpian ezartzen zaien larru zabalezko babesgarria
- kopletan:** iz. funts edo garrantzirik gabeko gauzez denbora-pasako hizketaldi luze samarrean jardun. Sin. Barriketan
- korrian:** da ad. oinez abiadura handiz ibili: korrian ibili ondoren, bihotzaren taupadak azkarragoak izan ohi dira. Sin. Korrika egin, lasterka egin, arineketan egin
- kriada:** iz. inoren etxean, soldata jasoz, etxeko lanak egiten jarduten duen emakumea. Sin. Neskame mirabe, sehi
- kriadu:** iz. ordainketa bidez, inoren zerbitzutan, eskuarki ugazabaren etxean bizi izanik, lan egiten duena: oso zaila da gaur egun kriadurik aurkitzea. Sin. Sehi, otsein, otseina, sehia. Ant. Jabe, ugazaba
- kukulu:** iz. inausi bako arbola
- kukurruku egin:** du ad. oilarrak jo
- kuma:** iz. 1 ume txikerrentzako ohe txikia. Sin. Sehaska. 2 iz. (Zool.) abereen umeaz esaten da (gehienetan hitz konposatuetan bigarren osagaitzat erabiltzen da): usakumea, txerrikumea.... Sin. Ume
- kurtze:** iz. [lat. cruce] 1 (Erl.) lehenago gaizkileak iltzez josirik heriotzara eramateko bi hazaz eginiko oinazegailua. 2 (Erl.) kristauen ezaugarri nagusia. 3 bide edo kale desberdinak elkarren artean zeharkatzen diren unea
- kurtzelu:** iz. olioeko argiontzari arrunta. Sin. Kriseilu
- kuzkur:** izond. 1 adore handirik gabea, kikila, beldurtia. 2 iz. ogi muturra, bedeinkatu ostean mantalpean gordetzen dena txakurraren amorruaren aurka erabiltzeko. 3 iz. (Bot.) zuhaitz batzuen fruitua: haritz, pago eta arteek kuzkurra edukitzen dute

L

- labrantza:** iz. (Nekaz.) lurra lantzeari esaten zaio. Sin. Lugintza, nekazaritza, lur-lantze, laborantza
- labrau:** du ad. zerbait eriteko lurra egokitu edo prestatu. Sin. Landu.
- laiau:** du ad. (Nekaz.) lurra laiaz laboratu eta irauli
- lakio:** iz. [lat. laqueum, tranpa] 1 txoriak harrapatzeko sare edo tranpa. 2 artzainen zorroa
- lantzar:** iz. aspaldian landutako lur saila, orain bertan behera datzana. Ant. Lanbarri

lantzean behin: adond. sarri gertatzen ez dela: hau ere lantzean behin haserretzen da. Sin. Noizbehinka

laprast egin: du ad. 1 gainazal batean oreka galdu. Sin. Labaindu, irrastatu. 2 gauza bat beste bat delakotzat jo. Sin. Erratu, tronpatu, huts egin

laratz: iz. (Mek.) beheko sutako tximiniatik zintzilika egoten den katea, amaieran galdara esekitzeko gakoa duena: hori nolakoa den laratzak esango du

laseko: izlag. neur daitekeen ezaugarri bat beste zerbaiten edo norbaiten mailakoa duena: idi honek gureak laseko indarra du

lotu: ad. 1 du; kordel edo antzeko zerbaitez bi gorputz batean jarri. Sin. Estekatu, korapilatu. Ant. Askatu, jarein. 2 da; toki batean ibiltzeari utzi. Sin. Gelditu, geratu. Ant. Joan, alde egin

luki: iz. 1 (Zool.) [Vulpes vulpes] buztan iletsua eta mutur zorrotza dituen ugaztun haragijalea, hegazti eta ugaztun txikien hondatzailea. Sin. Azeri. 2 (Irud.) pertsona maltzurra; trikimailuetan trebea, zakur zaharra. Sin. Maltzur, makur. Ant. Zintzo, leial, ondradu

M

makal: 1 izond. indar edo sendotasun eskasa duena. Sin. Ahul, indarge, mirrin. Ant. Sendo, gogor. 2 iz. (Bot.) lurralde epel urtsuetan hazten den zuhaitza, zur arin zuria duena; uretan iraunkortasun handia izaten du eta azal ilunekoa da. Sin. Zurzuri. 3 izond. adorerik edo ausardiarik ez duena. Sin. Koldar, beldurti. Ant. Ausart, adoretu

mamin: iz. hainbat gauzaren barrualdeko gai biguna; hezurrez osatua ez den zatia: horrek mamina jan eta hezurra utzi egiten du. Ogi-mamina, haragi-mamina, hortz-mamina, zur-mamina. Sin. Okela, muin, funts. Ant. Azal.

manjuja: iz. janaria, jatekoa.

marti: iz. [martiz: antzinako erromatarren gerraren jainkoa] urtearen hirugarren hilabetea

martxau: da/du ad. 1 norabait joateko bidean jarri: zer ordutan martxau da mendirantz?. Sin. Atera, irten. Ant. Geratu. 2 da; hiztunarengandik urrunago dagoen toki batera alde egin. Sin. Joan

mentu: iz. zerbaiti balioa, handitasuna edo estimua ematea: mentu handikoa da elkarrekin giza harreman onak izatea. Sin. Axola, garrantzi, inportantzia

molda: iz. [lat. modulum] zerbaitetarako esku ona, trebetasuna: horrek ez du lanerako molderik. Sin. Trebetasun

mustur: iz. (Anat.) gizakiaren eta animalia batzuen buru aurrean izan ohi den aho-ezpainen irtenune biribil antzekoa: basurdeak mustur luzea du. Sin. Mutur

N

nabar: izond. orban ilunak edo arreak dituen; kolore argi eta ilunen nahastez osatua, kolore askotakoa

narras: adb. herrestan, arrastaka

O

opil: iz. egitura biribileko ogi txikiak esaten da bereziki

orraztoki: iz. orratzak gordetzeko ontzia, gehienetan tutu txiki baten formakoa dena. Sin. Orratzontzi

ortozik: adond. oinetakorik gabe: ijito txikiak ortozik dabilta. Sin. Oinutsik

ota: iz. oiloak gauez lo egitera joaten diren haga gurutzatuzko tokia: oiloak iluntzero, biltzen dira otan, hanka baten gainean lo egitekotan. Arratsean oiloak otara eta haurrak lotara

otso: iz. (Zool.) zakur handi baten antzekoa den ugaztun haragijale basatia: kanpoan uso eta etxean otso

otxa: interj. txakurra xaxatzeko erabiltzen den berba

otxa egin: ad. txakurra xaxatzeko erabili ohi dena

P

paraje: 1 adond. aipatzen den lekutik tarte txikira: Mungiatik Gatika paraje dago. Sin. Hur, hurbil. 2 ikus leku 3, lurralde 2

parkeske: adlag. barkatzeko eskaria egiten, barkamen bila nahiz barka eskatzen: Mikel parkeske etorri zait, atzo sasieskola egin zuela eta

patin: iz. putzu artifiziala

plantau: du ad. landare, kimu eta abar lurrean sartu sustrai dadin. Sin. Landatu

poto: iz. zeregin desberdinetarako erabiltzen den ontzia. Sin. Tanga, ontzi.

S

sail: iz. 1 (Geogr.) (berba honek Bizkaiko barietate askotan “a” itsasia dauka: “saila bat”) ereiteko nahiz zerbait landatzeko egokitu eta prestatzen den lur zatia: sagarrondo zati landaturiko bi sail ditugu. Sin. Partzela. 2 (Adm.) Administrazioan nahiz bestelako edozein erakunderen antolamendutan bereizten diren arloetariko bakoitza: hau, Eusko Jaurlaritzaren Kultura Saila da. Sin. Departamentu, arlo, esparru. 3 erreskadan edo hurrenez hurren dauden izakien multzoa: ETBn telesailak ematen dituzte astez aste. 4 izaki bi baino gehiagoz osatutako multzoa: ikasle sail handi bat aurrean duela ari da irakaslea. Sin. Talde, aldra

sain: iz. arrain gantza: antzina kriseiluek saina behar izaten zuten argi egiteko. Sin. Koipea

sarraida: iz. 1 norbait sartzearen egintza: irabazleek hirian egin zuten sarraida gogoangarria izan zen. 2 nonbait sartzeko ate edo lekunea. Sin. Sargu, sarrera, aho, sarbide. Ant. Irteera. 3 (Lud.) ikuskizun batean sartzeko eskubidea ematen duen txartela: ea! non duzu sarraida? Sin. Txartel. 4 (Lit.) obra idatzi baten hasieran, aurkezpen gisa, jarri ohi den azalpena. Sin. Hitzaurre, aitzinsolas. Ant. Hitz-atze, gibel solas

segun traza: esap. itxura denez, ematen duenez: segun traza, erdaraz ari den hori ere euskalduna da. Sin. Dirudienez, seguru bere

seguru: esap. itxura denez, ematen duenez: erdaraz ari den hori ere euskalduna da, seguru. Sin. Dirudienez, seguru bere, segun traza

seguru bere: esap. itxura denez, ematen duenez: seguru bere, erdaraz ari den hori ere euskalduna da. Sin. Dirudienez, seguru, segun traza, antza denez

seineru: iz. itsasoaren egoera iragartzera ematen zuena

solo arlo: iz. lursail edo zatia

sorgintzua: iz. (Mit.) sorginei, gauekoei nahiz parte txarrekoei dagokien egintza, gehienetan harrigarria

T

tema: iz. zernahi arazo dela eta, gehienetan era gogorrean, bakoitzak bere iritziak azalduz egiten den hizketaldia. Sin. Eztabaida, matraka, diskusio, ika-mika. Ant. Akordio, bake

teman parau: ad. zernahi arazo dela eta eztabaidan jartzea, gehienetan era gogorrean, bakoitzak bere iritziak azalduz. Sin. Matrakan hasi, eztabaidan jarri. Ant. Akordio, bake

tratante: iz. (Ekon.) saltzen eta erosten, tratuan aritzen den pertsona: hari ez dio inork ziririk sartuko, tratante aparta da eta. Sin. Tratulari, merkatari

TX

txabila: iz. haria bihurritu eta biltzeko txirrikaz hornituriko ehogailu txiki baten antzeko tresna

txakur txiki: iz. bost zentimotako txanpona. Sin. Xemaikoa

txarrantxa: iz. 1 lihoa garbitzeko burdinazko hortzak dituen orrazi gisako tresna. Sin. Kardama. 2 ganaduak garbitzeko burdinazko eskuila. 3 mandarrak buru gainean, ez aho barruan, eraman ohi duen balazta antzeko gailua. 4 presa-txakurrei lepo inguruan ezartzen zaien burdinazko horzdun idunekoa: txarrantxa txakurra otsoetatik gordetzeko tresna egokia da. Sin. Garranga

txepetx: iz. (Zool.) moko zorrotza, isatsa tentea, kolorea bizkar aldetik arrea eta sabel aldetik zurixka duen Euskal Herriko txoririk txikienetarikoa, geldiezina eta urduria

txilibiteru: iz. txilibitu jolea. Sin. Txilibitari

txindor: iz. 1 (Zool.) lumak olio kolorekoak, baina betondoa, iduna eta paparra gorrixkak dituen txoritxo kantaria. Sin. Txantxangorri, papargorri. 2 (Med.) betazal ertzean agertu ohi den pikortxo. Sin. Begitxindor. 3 ikus txintxorta

txitxakar egin: du ad. norbait nahiz zerbait barregarri jartzeko egintza egin edo hitzak esan: bertsolariak bere buruari ere burla egingo lioke. Sin. Trufatu, iseka egin, burla egin, burlezar hartu. Ant. Goretsi, laudatu

txizalarrri: iz. txiza egiteko premia edo gogo bizia. Sin. Txizagura, txizazi, pixagale, pixagura

U

ugazabandra: iz. ugazabaren emaztea edo eta zerbaiten jabea den andrazkoa: izatez ugazaba zen jabea, baina ugazabandreaki lotsa handiagoa genion

urregorri: iz. (Bitxig.) beste ezeren nahasketarik gabe urre huts-hutsa (zenbait tokitan urre izen orokorra izanik, urregorri eta urrezuri erabiltzen dira bereizgarritzat): "errekaldean lizarra/ hari begira izarra/ etxe honetako nagusi jaunak/ urregorritzko bizarra" (herri kanta)

usadio: iz. (Zuz.) herri edo gizarte batean ohikoa den jarduera, edo eta gauza bera eginaren eginez **lortzen** den jokalegea, ohitura: Euskal Herriko Lege Zaharra usadioetan oinarritzen zen. Sin. Aztura, usantza, ekandu

Z

zaran: iz. belarra eta beste zenbait gauza ekartzeko lepoan erabiltzen den nahiz zamarietara alde batean eta bestean ezartzen zaizkien zere handietarikoak: zaran bete belar ekar ezazu behientzat

zarrapastada: onom. kolpea adierazteko erabiltzen da. Sin. Tarraskada

zer da kasua: esap. lokailu moduan erabiltzen da azalpenak mukurutzeko, edo arteragoko hariari atzera oratzeko

zerrin: iz. zerra bidez zura ebakitzean ateratzen den hondar fina edo hauts antzekoa: egun zerrina azpigarri modura erabiltzen dute zenbait tokitan. Sin. Zerrakin, zerrauts

zopak: iz. gehienetan pl. esnetan, kafesnetan, saldaren batean bustitako ogi zati nahiko txikerrak. Esne-zopak

zoru: iz. 1 beheko lurrazal solidoa: neguan zenbait bidetan zoru irristakorra izaten da. 2 gorputz baten behe aldea edo euskarria

zotzarda: iz. zotzezko sarda, nekazaritzan erabiltzen izan den tresna

zuhur: izond. 1 ongi pentsatu edo hausnartuz nahiz arriskuak eta hutsegiteak aldentuz, sotiltasun edo arreta handiz jarduten duena. Sin. Umo, gurbil, zentzudun. Ant. Baldres. 2 zerbaitetan aditasun zorrotza duela jokatzeko duena. Sin. Ernai, zoli. Ant. Motel. 3 (Ekon.) dirua aurrezteari buru eta bihotz emana edo eta dirura joera nabarmena duena: zuhurra zen gizon hura. Sin. Zeken, zikoitz. Ant. Eskuzabal

zutunik: adond. pertsona nahiz gauza zuzen gorantz egotea adierazteko hitza: nekaturik gaude futbol partidu osoan zutunik egon behar izan dugu eta

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

HEZKUNTZA, UNIBERTSITATE
ETA IKERKETA SAILA

DEPARTAMENTO DE EDUCACIÓN,
UNIVERSIDADES E INVESTIGACIÓN

Bizkaiko Foru
Aldundia

Diputación Foral
de Bizkaia

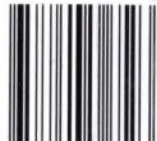
mendebalde
kultur alkartea

Sig.: 811.361'282 GAM biz
Tít.: Bizkaian zehar kontetan ; arik
Aut.: Gaminde, Iñaki
Cód.: 1011271

Eusk
Servizi

ISBN 84-457-23

9 788445 7235

Salneurria: 1 €

811
GA
biz